

ქართულ-აზერბაიჯანული ლექსიკონი

ქართულ ენაში მომზადების პროგრამის
სტუდენტებისათვის

ენისა და საგნის ინტეგრირებული
სწავლების კურსისთვის

ქიმია

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი 2015

პროექტი

„არაქართულენოვან სტუდენტთა აკადემიური მხარდაჭერა ქართულ ენაში
მომზადების პროგრამის ფარგლებში“



OPEN SOCIETY GEORGIA FOUNDATION
ფონდი ღია საზოგადოება საქართველო

გამოცემულია ფონდი „ღია საზოგადოება - საქართველოს“ ფინანსური მხარდაჭერით. ავტორის/ავტორების მიერ საინფორმაციო მასალაში გამოთქმული მოსაზრება შესაძლოა არ გამოხატავდეს ფონდ „ღია საზოგადოება-საქართველოს“ პოზიციას. შესაბამისად, ფონდი არ არის პასუხისმგებელი მასალის შინაარსზე.

Published with the financial support of the Open Society Georgia Foundation. The views, opinions and statements expressed by the authors and those providing comments are theirs only and do not necessarily reflect the position of Open Society Georgia Foundation. Therefore, the Open Society Georgia Foundation is not responsible for the content of the information material

კონცეფციის ავტორები და შემდგენლები: **კახა გაბუნია, ჭაბუკი ქირია**

მთარგმნელი: **გისხანუმ ახმედოვა**

რედაქტორი: **ქეთევან გოჩიტაშვილი**

ISBN

აალების ტემპერატურა ტემპერატურა, რომელიც საჭიროა აალები ს პროცესის დასაწყებად აბსორბცია შთანთქმა, შენოვა, შესრუტვა.

აგლომერაცია ნაირგვარი ნაწილების შეერთება.

ადსორბენტი სხეული, რომლის ზედაპირზეც ხდება ადსორბცია.

ადსორბცია, ადსორბირება (Adsorption) გაზის ან სითხის შთანთქმა მყარი ნივთიერების ზედაპირის მიერ.

ავოგადროს კანონი სხვადასხვა აირის ტოლი მოცულობები ერთნაირ პირობებში (ერთნაირი წნევა და ტემპერატურა) მოლეკულების ტოლ რიცხვს შეიცავენ.

ავოგადროს რიცხვი ერთ მოლ ნივთიერებაში სტრუქტურულ-ნიწილაკების რიცხვი- $6,02 \cdot 10^{23}$ აღინიშნება N_A .

ავტოკატალიზი ქიმიური რეაქციის დაჩქარება რეაქციის პროდუქტ-

Alovlanma temperaturu

alovlandırma prosesinin başlanması üçün lazımdır

Absorbsiya sovrurma, sorulma

Aqlomerasiya müxtəlif növ hissələrin birləşməsi

Adsorbent üzərində adsorbsiya baş verən cisim

Adsorbsiya, adsorblaşdırma (Adsorption) qazın və ya mayenin bərk cismin səthi tərəfindən sovrulması

Avoqadro qanunu müxtəlid qazların bərabər həcmliəri eyni şərtlərdə (eyni təzyiq və temperatur) mollekulların bərabər ədəddən ibarətdir.

Avoqadro ədədi bir mol maddədə hissəciklərin sayı $-6,02 \cdot 10^{23}$ Na qeyd edilir.

Avtokataliz kimyəvi reaksiyanın sürətləndirilməsi reaksiya

ტის გავლენით.

აზბესტი „უქრობი“, თეთრი ბოჭკოვანი მინერალი, რომელიც არ ატარებს სითბოს და ელექტრობას. იყენებენ ტექნიკაში, როგორც ცვეცხლგამძლე მასალას.

აზოტი (ბერძ., „ა“-უარყოფა, „ზოო“ სიცოცხლე) უსიცოცხლო. აზოტი (ლათ. Nitrogenium; ბერძნ. ἄζωτο „აზოტო“) ქიმიური ელემენტი, უფერო გაზი, რომელსაც არა აქვს სუნი და გემო. ხელს არ უწყობს წვას. ჰაერის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ნაწილია (78%). ქიმიური სიმბოლო - N, ატომური რიცხვი - 7. მენდელეევის ელემენტების პერიოდული სისტემის მე-2 პერიოდის მე-5 ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი.

აინშტაინიუმი რადიოაქტიური ელემენტი, რომელიც მიეკუთვნება აქტინოიდებს; ბუნებაში ნაპოვნი არაა. მიიღეს ხელოვნურად.

აირიანი (გაზიანი) წყალი ნახშირბად (IV)-ის ოქსიდის წყალხსნარი $\text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O}$.

məhsulunun təsiri ilə.

Azbest “sönməz” istilik və elektrik keçirməyən ağ lifli mineral. Texnikada istifadə olunur, istiliyə davamlı material kimi.

Azot (yunanc. “a” – inkar etmə, “zoo” – həyat) həyatsız. Azot (lat. Nitrogenium; yunanc. – ἄζωτο “azot”) kimyəvi element, rəngsiz qaz, hansının qoxusu və dadı yoxdur. Havanın əsas tərkib hissəsidir (78%). Kimyəvi simvol – N, atom ədədi – 7. Mendelyevin elementlərinin dövrü sisteminin 2-ci sırasının 5-ci qrupunun əsas yarımqrupunun kimyəvi elementi.

Eynşteynium radioaktiv element, aktinoidlərə aiddir; təbiətdə tapılmamışdır. Süni yolla əldə edilmişdir.

Qazlı su karbon qazının (IV) oksid su məhlulu $\text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O}$

აირის ფარდობითი სიმკვრივე გვიჩვენებს, თუ რამდენჯერ მძიმეა (მსუბუქია) ერთი აირი მეორეზე ტოლი მოცულობისას და ერთნაირი ფიზიკური პირობების შემთხვევაში. მას აღნიშნავენ D-ასოთი.

აკუმულაცია (ლათ.) დაგროვება
ალდეჰიდები (ლათ. „ალკოჰოლი“ - სპირტი, „დეჰიდროგენატუმ“ - წყალბადგამოცლილი) - წყალბადგამოცლილი სპირტი. ორგანული ნივთიერებები, რომელთა მოლეკულაში ნახშირწყალბადის რადიკალთან დაკავშირებულია CHO ფუნქციური ჯგუფი.

ალდოლური ნერთები კარბონილური ნერთების (ალდეჰიდები და კეტონები) ქვეკლასი.

ალკალოიდი (არაბ., ბერძნ. ტუტისმსგავსი) აზოტშემცველი ორგანული ნივთიერებები, უმეტესად მცენარეული წარმოშობისა.

ალკანები ლიაჯაჭვიანი ნახშირწყალბადები, რომლებიც შეიცავენ მხოლოდ ნახშირ-

Qazın nisbi möhkəmliyi göstərir ki, bir qaz ikinciyə bərabərdir, həcmın və eyni fiziki şərtlərin halında. Onu D hərfi ilə qeyd edirlər.

Akkumulyasiya (lat.) toplama
Aldehidlər (lat. “alkoqol” – spirt, “dehidrogenatum” –hydrogen boşaldılmış) hydrogen boşaldılmış spirt. Üzvi maddələrdir, onların molekulu karbon radikalı ilə CHO funksional qrupu ilə əlaqədardır.

Aldol birləşmələr karbon birləşmələrinin (aldehidlər və katonlar) yarım sinfi.

Alkaloid (ərəb., yunan qələviyə oxşar) azotdan ibarət üzvi maddələr, əsasən bitki mənşəli.

Alkanlar açıqzəncirli hidrogenlər, onlar yalnız **karbon** və **hidrogen** atomlarından ibarətdirlər, bir-biri ilə yalnız bir

ბადისა და წყალბადის ატომებს, ერთმანეთთან დაკავშირებულეებს მხოლოდ ერთმაგი ბმებით. მათი ჰომოლოგიური რიგის ფორმულაა C_nH_{2n+2} .

ალკენები ეთილენური რიგის ნახშირწყალბადები, რომელთა ზოგადი ფორმულაა C_nH_{2n} .

ალკინები აცეტილენური რიგის ნახშირწყალბადები, რომელთა ზოგადი ფორმულაა C_nH_{2n-2} ; მათ მოლეკულაში $C \equiv C$ ბმა არის განხორციელებული.

ალკოჰოლატები სპირტების ჰიდროქსილის წყალბადის ატომის მეტალით ჩანაცვლების პროდუქტები.

ალმადანი მინერალი, რომელიც ძირითადად შეიცავს ორგოგირდოვან რკინას FeS_2 .

ალმასი (ბერძნ.) ელემენტ ნახშირბადის ერთ-ერთი ალოტროპიული სახესხვაობა. ნიშნავს *უძლეველს*.

ალოტროპია ელემენტის უნარი წარმოქმნას რამდენიმე მარტივი ნივთიერება.

növ birləşmələrlə əlaqələnilir. Onların homoloji sırasının qaydası C_nH_{2n+2} .

Alkenlər etilen sırasının karbon qazları, onların ümumi düsturu C_nH_{2n}

Alkinlər asetilen sırasının karbonları, onların ümumi qaydasıdır C_nH_{2n-2} ; onların molekulunda $C = C$ bağlantısı həyata keçirilmişdir.

Alkoholatlar spirtlərin hidrosil hidrogen atomunun metallarla əvəz etmə məhsulları.

Almadan əsasən iki kükürlü dəmir FeS_2 –dən ibarət mineral.

Almas (yunanc.) element karbonun alotropik növlərindən biridir. Misilsiz mənasını dəyişir.

Alotropiya elementin bacarığı ki, bir neçə sadə maddəni yaratsın.

ალუმინი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მესამე პერიოდის მესამე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ემიური ელემენტი, ატომური ნომერია - 13. აღინიშნება სიმბოლით Al (ლათ. Aluminium). მიეკუთვნება მსუბუქი ლითონების ჯგუფს. ყველაზე გავრცელებული ლითონი და მესამე ელემენტი (ჟანგბადისა და სილიციუმის შემდეგ) გავრცელების მიხედვით დედამიწის ქერქში. მსუბუქი, მჩატე მოვერცხლისფრო-მოთეთრო ფერის ლითონია, ადვილად იღებს ფორმას, დაყალიბებას, ჩამოსხმას, მექანიკურ დამუშავებას. ალუმინს ახასიათებს მაღალი თბო- და ელექტროგამტარობა, მდგრადობა კოროზიისადმი.

ამალგამა ლითონების შენადნობი ვერცხლისწყალთან

ამარტი კვარცის ნაირსახეობა.

ამიაკიანი წყალი (ნიშადურის სპირტი) ამიაკის წყალხსნარი NH_3 (20-25%); H_2O (75-80%).

ამინები ორგანული ნივთიერებები, რომელთა ზოგადი ფორმე-

Alümini Mendeleeyevin döври sisteminin üçüncü sırasının üçüncü qrupunun əsas yarımqrupunun kimyəvi elementi, atom nömrəsi – 13, Al simvolu ilə qeyd edilir (lat. Aluminium). Yüngül dəmirlərin qrupuna aiddir. Ən çox yayılmış dəmir və üçüncü elementin (oksigen və silisiumdan sonra) yerin qabığında yayılmasına əsasən. Yüngül, gümüşü, ağ rəngli dəmirdir, asanlıqla formalar, tökülür, mexaniki emal olunur. Alüminini yüksək istilik və elektrik naqillik, korroziyaya qarşı sabitlik xarakterizə edir.

Amalqama dəmirlərin civə ilə ərintiləri

Amart kvarts növü

Ammiaklı su (naşatır spirti) ammiak məhlulu NH_3 (20-25%); H_2O (75-80%).

Aminlər üzvi maddələr, hansıların ümumi qaydalarıdır a) R-NH_2 -

ლებია ა) $R-NH_2$ -პირველადი ამინი; ბ) R_2-NH -მეორეული ამინი გ) R_3-N მესამეული ამინი.

ამინომჟავები ორგანული ნაერთები, რომლებიც აერთიანებენ მჟავებისა და ამინების თვისებებს.

ამონალი ამონიუმის ნიტრატის, ალუმინის და ნახშირის ფხვნილის ნარევი.

ამონიტი ფეთქებადი ნარევი, რომელიც შეიცავს ამონიუმის ნიტრატს.

ამორფული (ბერძნ.) უფორმო, არაკრისტალური.

ამპერი ელექტრული დენის ერთეული SI-სისტემაში.

ამფოტერული ოქსიდები ოქსიდები, რომლებიც რეაგირებენ როგორც მჟავებთან, ისე ტუტეებთან.

ამფოტერული ჰიდროქსიდები ჰიდროქსიდები, რომლებიც რეაგირებენ როგორც მჟავებთან, ისე ტუტეებთან.

ანალიზი [ბერძ. analysis დაშლა] რისამე შესწავლა მისი ნაწილებად დაშლის გზით (შდრ.

ilkin amin; b) R_2-NH – ikincili amin c) R_3-N üçüncülü amin.

Amin turşuları üzvi birləşmə, onları turşuların və aminlərin xassələri birləşdirirlər.

Amonal ammonium nitratın, alümininin və karbon tozunun qarışması

Amonit partlayıcı qarışıq, ammonium nitratından ibarətdir

Amorf (yunanc.) formasız, qeyri-kristal

Amper SI sistemində elektrik cərəyanının vahidi

Amfoter oksidlər həm turşularla, eləcə də qələvilərlə reaksiyaya girirlər.

Amfoter hidrokksidlər həm turşularla, eləcə də qələvilərlə reaksiyaya girən hidrokksidlər.

Analiz (yunanc. Analysis parçalanma) nəyinsə öyrənilməsi, onun hissələrə parçalanması yolu ilə (müq. sintez)

სინთეზი).

ანილინი (ძველინდური „შავლურ-ჯი“) უფერო, ზეთოვანი, შხამიანი სითხე, იყენებენ ე.წ. ანილინის საღებავების და წამლების დასამზადებლად.

ანიონი უარყოფითად დამუხტული იონი.

ანოდი დადებითად დამუხტული ელექტროდი.

ანტიფორიზი (ბერძნ. „ანტი“ საწინააღმდეგო, ლათ. „ფრეზე“ გაყინვა) ნაკლებადყინვადი სითხე.

ანთრაციტი (ბერძნ. anthrax „ნახშირი“) საუკეთესო ხარისხის ქვანახშირი შავი ფერისა; მკვრივია და ლითონისებრ პრიალა.

ანჰიდრიდი (ბერძნ. an და hudōr უარყ. ნაწილაკი და „წყალი“) ჟანგბადიანი ნაერთი, რომელიც წყალთან შეერთებით იძლევა მჟავას.

აპატიტი მინერალი, რომელიც შედგება ფოსფორმჟავა კალციუმის, ფტორისა და ქლორისაგან. გამოიყენება

Anilin (keçmişdə “qaragöy”) rəngsiz, yağlı, zəhərli maye, b.a. anilin boyalarının və dərmanların hazırlanması üçün istifadə edilir.

Anion mənfi yüklü ion.

Anod müsbət yüklü elektrod.

Antifriz (yunanc. “anti” əks, qarşılıqlı, lat. “freze” dondurma) donmayan maye.

Antrasit (yunanc. Anthrax “karbon”) ən yaxşı keyfiyyətli kömür, qara rəngdə; möhkəmdir və dəmir kimi parlayır.

Anhidrid (yunanc. An və hudōr mənfi. hissəcik və “su”) oksigenli birləşmə, su ilə birləşmə ilə turşu verir.

Apatit mineral, fosfor turşusundan ibarətdir, kalsiumun, fluorun və xloridan ibarətdir. Gübrə kimi istifadə edilir.

სასუქად.

არაელექტროლიტები ნივთიერებები, რომელთა წყალხსნარები ან ნალღობები ელექტრულ დენს არ ატარებენ.

არაერთგვაროვანი ნარევი ნარევი, რომელშიც თვალთ ან მიკროსკოპით შესაძლებელია შემადგენელი ნივთიერებების გარჩევა.

არამეტალები ქიმიური ელემენტების ერთი ნაწილი (H, B, C, Si, N, P, As, O, S, Se, Te, F, Cl, Br, I, At). არამეტალების ატომების გარე ელექტრონულ შრეზე 4-7 ელექტრონია (გამონაკლისია H და B). დასრულებული ელექტრონული გარსის წარმოსაქმნელად არამეტალებს შეუძლიათ როგორც ელექტრონების მიერთება, ისე გაცემა (გამონაკლისია F).

არაპოლარული კოვალენტური ბმა კოვალენტური ბმა, რომელიც აღიძვრება ერთი და იმავე ელემენტის ან ერთნაირი ელექტროუარყოფითობის მქონე ელემენტების ატომებს შორის.

Qeyri-elektrolitlər maddələr

onların su məhlulu və ərintiləri elektriki keçirmir.

Müxtəlif növlü qarışıqlar onlarda gözlə və ya mikroskopla tərkib maddələrini seçmək olar.

Qeyri-metal kimyəvi elementlərin bir hissəsi (H, B, C, Si, N, P, As, O, S, Se, Te, F, Cl, Br, I, At). Qeyri-metalların atomların xarici elektron kəşikdə 4-7 elektron var (H və B-dən başqa). Yerinə yetirilmiş elektron qişanın yaradılması üçün qeyri-metallar həm elektronları birləşdirə, eləcə də verə bilər (həm elektronların birləşməsi, eləcə də verilməsi (F istisna olunur)

Qeyri-polyar kovalent rabitəsi kovalent rabitəsi, eyni elementin və ya eyni elektromənfiliyə malik elementlərin atomları arasında baş qaldırır.

არომატული ნახშირწყალბადები
ბენზოლის ბირთვის შემცველი
ნახშირწყალბადები, სასიამოვნო
სუნის მქონე.

ასოციაცია (ლათ.) შერწყმა, შერე-
თება.

ასტატი (ბერძნ. „უმდგრადი“). პე-
რიოდული სისტემის მე-6 პერი-
ოდის, მე-17 ჯგუფის ქიმიური
ელემენტი (მოკლე ძველი ფორ-
მის მიხედვით VII ჯგუფის მთა-
ვარი ქვეჯგუფის ელემენტი),
აღინიშნება სიმბოლოთი At
(ლათ. Astatium). რადიოაქტი-
ურია. ასტატის მოლეკულა
ორატომიანია (ფორმულა At₂).

ატომბირთვი ატომის დადებითად
დამუხტული ნაწილი, კონცენტ-
რირებულია ატომის ცენტრში.
მის შედგენილობაში შედის
პროტონები და ნეიტრონები.

**ატომთა ელექტრონული აღნაგო-
ბა (სქემა)**, რომელიც გამოსა-
ხავს ელექტრონების განაწილე-
ბას ენერგეტიკულ დონეებზე.

ატომი ქიმიურად განუყოფელი

Ətirli karbonlar benzol

nüvəsindən ibarət karbonlar, xoş
ətri var.

Assosiasiya (lat.) birləşmə

Astat (yunanc. qeyri-sabit) dövrü
sistemin 6-cı sırasının 17-ci
qrupunun kimyəvi elementi (qısa
köhnə formasına əsasən VII
qrupun əsas yarımqrupunun
elementi), At simvolu ilə qeyd
edilir. O, radioaktivdir. Astat
molekulu ikiatomludur (At₂
düsturu)

Atom nüvəsi atomun müsbət yüklü
hissəsi, atomun mərkəzində
cəmləşdirilmişdir. Onun
tərkibinə protonlar və neytronlar
daxildir.

Atomların elektron quruluşu
(sxem) energetik səviyyələrdə
elektron bölgələrini təsvir edir.

Atom kimyəvi elementin, bu
elementə aid xüsusiyyətlərini

უმცირესი ნაწილაკი, რომელიც შედის მარტივი და რთული ნივთიერებების შემადგენლობაში. შედგება დადებითად დამუხტული ბირთვისა და უარყოფითად დამუხტული ელექტრონი გარსისაგან.

ატომის ელექტრონულ-გრაფიკული ფორმულა გამოსახავს ელექტრონების განაწილებას ორბიტალზე მათი სპინების მიმართულების ჩვენებით.

ატომის ელექტრონული ფორმულა ფორმულა, რომელიც ასახავს ატომში ელექტრონების განაწილებას ენერგეტიკულ ქვედონეებზე.

ატომური კრისტალური სტრუქტურა კრისტალური სტრუქტურა, რომლის კვანძებში მოთავსებულია ატომები.

ატომური მასური რიცხვი მოცემული ქიმიური ელემენტის იზოტოპის ატომურ მასასთან ყველაზე ახლოს მდგომი მთელი რიცხვი, რომელიც განისაზღვრება პროტონებისა

saxlayan ən kiçik zərrəciyidir. O, kimyəvi birləşmələrin əsas struktur vahididir. Bütün maddələr atomdan ibarətdirlər. Hal-hazırda yüzdən çox element mövcuddur, onların əksəriyyətinə təbiətdə təsadüf edilir.

Atomun elektron-qrafik düsturu elektronların orbitalda onların spinlərinin istiqamətinin göstərilməsi ilə bölgüsünü təsvir edir.

Atomun elektron düsturu atomda energetik yarımsəviyyələrdə elektronların bölgüsünü təsvir edir

Atomun kristal strukturu kristal struktur, onun düyünlərində atomlar yerləşmişdir.

Atomun çəki ədədi verilən kimyəvi elementin izotopunun atom kütləsinə ən yaxın olan tam ədəd, protonların və neytronların cəmi ilə müəyyənləşir.

და ნეიტრონების ჯამით.

ატომური ნომერი რიცხვი, რომელიც გვიჩვენებს პროტონების რაოდენობას ელემენტის ატომში და ელემენტის ადგილს პერიოდულ სისტემაში.

აქატი მინერალი, ნახევრად ძვირფასი ქვა, კვარცის ნაირსახეობა. მისგან აკეთებენ ლაბორატორიულ, ზუსტ ქიმიურ სასწორებს.

აქტივაციის ენერგია მინიმალური ენერგია, რომელიც სჭირდება ნაწილაკებს, რათა მათი დაჯახებისას დაიწყოს ქიმიური რეაქცია. ამ ენერგიის მატარებელ ნაწილაკებს აქტიური ნაწილაკები ჰქვია.

აქტიონიდები ქიმიური ელემენტებისაგან შემდგარი ოჯახი მენდელეევის ელემენტთა პერიოდულ სისტემაში.

აღდგენა ა) ელექტრონის მიერთების პროცესი ბ) მარტივი ნივთიერებების მიღების რეაქციები მათი შესაბამისი რთული ნივთიერებების (ძირითადად ოქსიდების) გარდაქმნის შედეგად.

Atom nömrəsi ədəd, elementin atomunda protonların sayını və dövrü sistemdə elementin yerini göstərir.

Akat yarımnəcib daşdır, kvarsın növlərindən biri olan mineral. Ondan laborator, zəif kimyəvi tərzilər hazırlanır.

Aktivasiya enerjisi minimal enerji, hissəciklərə lazımdır ki, onlar toqquşanda kimyəvi reaksiya başlansın. Bu enerjinin daşıyıcısı hissəcikləri aktiv hissəciklər adlanırlar.

Aktinoidlər Mendeleeyevin elementlərin dövrü sistemində kimyəvi elementlərdən ibarət ailə.

Bərpa a) elektronun birləşmə prosesi b) müvafiq mürəkkəb maddələrin (əsasən oksidlərin) yenidənqurulması nəticəsində sadə maddələrin alınması reaksiyaları.

აღმდგენლები ა) ატომები (ატომთა ჯგუფები), რომლებიც გასცემენ ელექტრონებს ანუ იჟანგებიან; ბ) ნივთიერებები, რომლებიც ოქსიდებთან ურთიერთქმედებისას წარმოქმნიან მარტივ ნივთიერებებს (H_2 , C, CO, Al და სხვ.).

აცეტატი ძმარმჟავას მარილი.

ბარიტი „მძიმე“ მინერალი, ბარიუმის ბუნებრივი სულფატი.

ბარიუმი (ბერძ. barys „მძიმე“) ქიმიური ელემენტი, ვერცხლისფერი რბილი ლითონი; მის ნაერთებს იყენებენ რენტგენის დანადგარებში და ბირთვულ რეაქტორებში, მის მარილებს - მრეწველობასა და მედიცინაში.

ჰაფნიუმი მენდელეევის პერიოდული სისტემის IV ჯგუფის მძიმე ძნელად დნობადი მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერის ლითონია, ატომური ნომერია 72 და აღინიშნება სიმბოლოთი Hf.

ბენზოლი (ლათ. „სურნელოვანი ფისი“) უფერო, სპეციფიკური სუნის მქონე საწვავი სითხე,

Bərpaedicilər a) atomlar (atomlar qrupları), onlar elektronlar verir, yəni oksidləşirlər; b) maddələr, onlar oksidlərlə qarşılıqlı təsir zamanı sadə maddələri yaradırlar (H_2 , C, CO, Al və s.)

Asetat sirkə turşusu duzu

Barit “ağır” mineral, bariumun təbii sulfatı.

Barium (yunanc. Barys “ağır”) kimyəvi element, gümüşü rəngli yumşaq dəmir; onun birləşmələrindən rentgen qurğularında və nüvə reaktorlarında istifadə edirlər, onun duzlarından – sənayedə və tibbdə.

Hafnium Mendeleeyevin dövrü sisteminin IV qrupunun ağır çətin əriyən gümüşü-ağ rəngli dəmir, atom nömrəsi 72 və Hf simvolu ilə qeyd edilir.

Benzol (lat. “ətirli qətran”) rəngsiz, özünəməxsus qoxuya malik yanacaq mayesi, kömürün və ya neftin çəkilməsi ilə alınır.

რომელსაც იღებენ ქვანახშირის ან ნავთობის გამოხდით.

ბერთოლეს მარილი ქლოროვან-მუყავე კალიუმის (თეთრი კრისტალური ფხვნილის) ძველი სახელწოდება; ფხვნილს იყენებენ მედიცინასა და ტექნიკაში.

სინონიმი: *კალიუმქლორატი*.

ბერთოლიდები ცვალებადი შედგენილობის ქიმიური ნაერთები, ფრანგი ქიმიკოსის Berthollet-ს (1748-1822 წწ.) გვარის მიხედვით.

ბერილი (bērillos) 1. სილიკატების ჯგუფის მინერალი, რომლისგანაც იღებენ ბერილიუმს; 2. სხვადასხვა ფერის გამჭვირვალე ძვირფასი თვალი (ბივრილი, აკვამარინი, ზურმუხტი და სხვ.).

ბერილიუმი ქიმიური ელემენტი, მოვერცხლისფრო ლითონი, მეტად მსუბუქი და მაგარი; იყენებენ ზოგი შენადნობის შემადგენელ ნაწილად და სხვ.

ბერკელიუმი რადიოაქტიური ქიმიური ელემენტი, რომელიც მიეკუთვნება აქტინიდებს; მიღე-

Bertol duzu kalium xlor

turşusunun (ağ kristal tozun) keçmiş adı; tozdan tibbdə və texnikada istifadə olunur.

Sinonimi: kaliumxlorat.

Bertolidlər dəyişkən tərkibli

kimyəvi birləşmələr, fransız kimyaçısı Bertholletin (1748-1822) soyadına əsasən

Beril ((bērillos) 1. Silikatlar qrupununun mineral, ondan berilium alınır; 2. Müxtəlif rəngdə şəffaf bahalı qaş (beril, akvamarin, zümrüd və s.)

Berilium kimyəvi element, gümüşü dəmir, əsasən yüngül və möhkəm; bəzi ərintilərdən ib

Berkelium radioaktiv kimyəvi element, aktinidlərə aiddir; süni yolla 1950-ci ildə. Kəşf edildiyi yerinin Berkli şəhərinin

ბულია ხელოვნურად 1950 წ. სა-
ხელი ეწოდა ალმოჩენის ადგი-
ლის - ე. ბერკლის (Berkeley,
აშშ-ში) სახელის მიხედვით.

ბორი (bor(ax)) ქიმიური ელემენ-
ტი, რომელიც შედის ბევრი
მინერალის შემადგენლობაში.

ბორის მუავა თეთრი კრისტალური
ნივთიერება, რომელიც წყალში
იხსნება; ფართოდ იყენებენ მე-
დიცინაში, როგორც ანტისეპტი-
კურ საშუალებას.

ბეტა ნაწილაკები, რომლებსაც რა-
დიოაქტიური ელემენტები გამოა-
სხივებენ ატომგულიდან; იგივეა,
რაც ელექტრონი.

ბეტა ნაწილაკები, რომლებსაც
რადიაქტიური ელემენტები
გამოასხივებენ ატომგულიდან;
იგივეა, რაც ელექტრონი.

ბიპოლარული ორპოლუსიანი.

ბმები იხ. ქიმიური ბმები.

ბოქსიტი ნალექი ქანი, ალუმინის
საუკეთესო მადანი.

ბრომი ქიმიური ელემენტი, არამე-
ტალი, რუხ-მონითალო სითხე.

ბრომიდები ბრომის ნაერთები

(Berkeley, Amerika Birləşmiş
Ştatlarında) – adına əsasən.

Bor (bor)ax kimyəvi element,
hansı bir çox mineral tərkibinə
daxildir.

Bor turşusu suda həll olunan ağ
kristal maddə; antiseptik vasitə
kimi

Beta hissəciklər, onlar atom
nüvəsindən radioaktiv
elementlər şüalandırırlar;
elektron kimi.

Beta hissəciklər, onlar atom
nüvəsindən radioaktiv
elementlər şüalandırırlar;
elektron kimi.

Biopolyar iki polyarlı

Rabitələr, baxın kimyəvi rabbitələr.

Boksit çöküntü süxur, alüminin ən
yaxşı yatağı

Brom kimyəvi element, qeyri-
metal, bozumtul-qırmızımtıl
maye.

Bromidlər bromun metallarla

მეტალებთან.

ბუნებრივი აირი აირთა ნარევი, რომელსაც მოიპოვებენ დედამიწის წიაღიდან. ძირითადი ნაწილია მეთანი.

ბუტანი ორგანული ნაერთი, შედის ბუნებრივი გაზისა და ნავთობის შემადგენლობაში. პროპანთან ერთად იყენებენ, როგორც გაზისებრ სათბობს.

გაზოილი ნავთობის გამოხდის თხევადი პროდუქტი.

გალიუმი ქიმიური ელემენტი, იშვიათი ლითონი თეთრი ფერისა.

გამოფიტვა სხვადასხვა ფიზიკური, ბიოლოგიური და ქიმიური ფაქტორებით გამოწვეული პროცესი, რომელიც იწვევს ქანების დაშლას.

გამსხნელი ხსნარის შემადგენელი კომპონენტი, რომლის შესაბამის აგრეგატულ მდგომარეობაშია ხსნარი.

გახსნილი ნივთიერების მასური წილი (w) იხ. მასური წილი.

გახსნის სიძობო სიძობოს (ენერჯის) რაოდენობა, რომელიც

ბირლშმასი

Təbii qaz yerin səthindən tapılan qazların birləşməsi. Əsas hissəsi metandır.

Butan üzvi birləşmə, təbii qazların bə neftin tərkibinə daxildir. Propanla birlikdə istifadə edirlər, qazabənzərlər kimi

Qazoil neftin çəkilməsinin maye məhsulu

Qalium kimyəvi element, ağ rəngli nadir metal.

Boşalma müxtəlif fiziki, bioloji və kimyəvi amillərin yaratdığı bir proses, süxurların parçalanmasına səbəb olur.

Həllədic məhlulun tərkib komponenti, məhlul onun müvafiq aqreqat halındadır

Həll edilmiş maddənin cəki hissəsi (w), baxın kütlə hissəsi.

Həllətmə istiliyi istiliyin (enerjinin) sayı, bir mol maddənin suda həlli zamanı

გამოიყოფა ან შთაინთქმება ერთი მოლი ნივთიერების დიდ რაოდენობა წყალში გახსნისას.

გენეტიკა (ბერძნ.) წარმოშობა.

გერმანიუმი ქიმიური ელემენტი, ღია ნაცრისფერი მყიფე ლითონი; იყენებენ რადიოტექნიკაში და სხვ.

გლიცერინი (ძველბერძნ. „ტკბილი“) გამჭვირვალე, უსუნო, უფერო, სიროფისმაგვარი ტკბილი სითხე, 1,2,3 პროპანტრიოლი, სამატომიანი სპირტი, გამოიყენება კოსმეტიკაში, მედიცინაში.

გლუკოზა (ლათ. „ტკბილი“, „ყურძნის შაქარი“) ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული მონოსაქარიდი ჰექსოზების ჯგუფიდან.

გრაფიტი (ლათ. „გრაფა“ ვწერ, დამწერი) მინერალი თვითნაბადი ელემენტების კლასიდან. ის ნახშირბადის ერთ-ერთი ალოტროპიული სახესხვაობაა, სტრუქტურით ფენოვანი, შედგება ნახშირბადის ატომების ექვსკუთხა ფენებისაგან.

çoşlu sayda sovrulan və ya ayrılan sayı

Genetika (yunanc.) mənşə

Germanium kimyəvi element, açıq boz rəngli metal; radiotexnikada istifadə olunur və s.

Qliserin (qədim yunanca. “şirin”) şəffaf, qoxusuz, şirəyənənzər şirin maye, 1,2,3 propantril, üçatomlu spirt, kosmetikada, tibbdə istifadə olunur

Qlükoza (lat., “şirin”, “üzüm şirəsi”) ən çox yayılmış monosaxarid, heksozlar qrupundan

Qrafit (lat., “qrafa” yazıram, yazan) öz-özünə yaranan elementlər sinfindən mineral. O, karbonun allotrop növlərindən biridir, strukturu ilə qat-qat, karbon atomlarının altıbucaqlı qatlarından ibarətdir.

გუდრონი (ფრანგ. „კუპრი“) 1. ფი-
სი, რომელსაც იღებენ ბიტუმი-
ვანი ქანების გამოხარშვით, იყე-
ნებენ უმთავრესად საგზაო მშე-
ნებლობაში. 2. ნარჩენები, მი-
ღებული ნავთობსახდელ ქარხ-
ნებში; წარმოადგენს სპეციალუ-
რი საცხები ზეთების ნელლე-
ულს.

დადებითი კატალიზატორი კატა-
ლიზატორი, რომელიც ზრდის
ქიმიური რეაქციის სიჩქარეს.

დანალექი ქანი წარმოიქმნება
უხსნადი ნაწილაკების
დანახვით.

დაჟანგვა ა) მარტივი და რთული
ნივთიერებების ჟანგბადთან
ურთიერთქმედების პროცესი; ბ)
მარტივი და რთული ნივთიერე-
ბების ჟანგბადთან ურთიერთ-
ქმედების პროცესი.

დაჟანგულობის ხარისხი მუხტი,
რომელიც ექნებოდათ ატომებს
ნივთიერებებში იმ პირობით,
რომ ატომებს შორის
განხორციელებული ყოველი
პოლარული ბმა იონური იყოს.

Qətran (frans. “kupr”) 1. bitumlu
süxurların qaynadılması ilə
alınır, əsasən yol tikintisində
istifadə olunur. 2. Qalıqlar,
neftayırma zavodlarında alınır;
xüsusi yağlı xammalı təqdim
edir.

Müsbət katalizator kimyəvi
reaksiyanın sürətini artıran
katalizator.

Çöküntülü süxur həll edilməyən
hissəciklərin əzilməsi ilə alınır

Oksidləşdirmə a) sadə və
mürəkkəb maddələrin oksidi ilə
qarşılıqlı təsir prosesi; b) sadə və
mürəkkəb maddələrin oksidi ilə
qarşılıqlı təsir prosesi.

Oksidləşdirmə dərəcəsi atomların
maddələrdəki yükü ki, atomlar
arasında həyata keçirilən hər
polyar rabitəsi ionlaşdırılmış
olsun. Başqa cür desək,
oksidləşdirmə dərəcəsi göstərir
ki, yuxarıda göstərilən şərtiliyin

სხვაგვარად, დაჟანგულობის ხარისხი გვიჩვენებს, რამდენი ელექტრონი აქვს მიერთებული ან გაცემული ატომს ნაერთის წარმოქმნისას ზემოთ მოტანილი პირობითობის გათვალისწინებით.

დარიშხანი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეოთხე პერიოდის მეხუთე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტია, ატომური ნომერია 33, აღინიშნება სიმბოლოთი As. მარტივი ნივთიერება წარმოადგენს ფოლადისფერ მყიფე ნახევარლითონ მეტალოიდს.

დამლის რეაქციები რეაქციები, რომლის დროს ერთი ნივთიერების მოლეკულებისგან წარმოიქმნება ორი ან მეტი ნივთიერების მოლეკულა.

დანდომა წყალში უხსნადი მინარევების ჭურჭლის ფსკერზე დალექვა.

„დე“ წინსართი, რომელიც მოხლეჩას აღნიშნავს. მაგ., დეჰიდრირება - წყალბადის

nəzərə alınması ilə atoma neçə elektron birləşib və ya verilmişdir.

Arsen Mendeleeyevin dövrü sisteminin dördüncü mərhələsinin beşinci qrupunun əsas yarımqrupunun kimyəvi elementidir, atom nömrəsi 33, As simvolu ilə qeyd edilir. Sadə maddə polad rəngində yarımmetal metaloidi təqdim edir.

Parçalanma reaksiyaları bu zaman bir maddənin molekullarından iki və ya artıq maddənin molekulu yaranır.

Durultma suda həll olunmayan birləşmələrin qabın dibinə çöküntüsü.

“de” zərflik, ləğv etməni bildirir. Məs., dehidrasiya – hidrogenin ləğv edilməsi və s.

მოხლეჩა და სხვ.

დეკა (ბერძნ.) ათი.

დეკანტაცია „გამონურვა“; სითხიდან ნალექის გამოყოფის ლაბორატორიული და ტექნიკური ხერხი.

დეტონაცია (ფრანგ.) ფეთქებადი ნივთიერების მესყელი აფეთქება, რაც გამონვეულია სხვა ნივთიერების აფეთქებით ან დარტყმით.

დეფორმაცია (ლათ. „დამახინჯება“) ფორმის შესვლა.

დექსტრინი (ლათ.) სახამებლის პროდუქტი, ერთგვარი წებო, იყენებენ მრეწველობის სხვადასხვა დარგში.

„დი“ (ბერძ) ორი

დიელექტრიკული შესწევადობა (ϵ) გვიჩვენებს თუ რამდენჯერ მსირდება მიზიდულობა დამუხტულ ნაწილაკებს შორის ვაკუუმთან შესდარებით.

დიენური ნახშირწყალბადები ორი ორმაგი ბმის შესყველი ნახშირწყალბადები. მათი ზოგადი ფორმულაა C_nH_{2n-2} .

Deka (yunanc.) on.

Dekantasiya “აყირმა” mayedən çöküntünün ayrılmasının laborator və texniki üsulu

Detonasiya (frans.) partlayıcı maddələrin ani partlayışı, bu da başqa maddənin partlayışı və ya zərbəsi ilə yaranır.

Deformasiya (lat. “eybəcərleşdirmə”) formanın dəyişdirilməsi

Dekstrin (lat.) nişasta məhsulu, bir növ yapışqan, sənayenin müxtəlif sahələrində istifadə olunur.

“di” (yunan.) – iki

Dielektrik yayılma (ϵ) vakuumla müqayisədə yüklü hissəciklər arasında cazibənin neçə dəfə azalmasını göstərir

Dien karbonları iki ikiqat rabitədən ibarət karbonlar. Onların ümumi düsturu C_nH_{2n-2} .

დინამიტი (ბერძნ. „ძალა“) ფეთქებადი ნივთიერება, შექმნა ნობელმა 1859 წ. ტრინიტროგლიცერინისა და კაჟმინის შერევისას. გამოიყენებოდა სამხედრო და სამთომომპოვებელ საქმეში.

დიპოლი (ორპოლუსიანი). ერთგვარი სიდიდის, მაგრამ ნიშნის მიხედვით საპირისპირო ორი ელექტრული მუხტი ერთმანეთთან ახლო მანძილზე განლაგებული.

დისაქარიდები ნახშირწყლები, რომლებიც ორი მოლეკულა მონოსაქარიდის გადაბმით მიიღება.

დისოციაციის ხარისხი (α) ელექტროლიტის ხსნარში დისოცირებული მოლეკულების რაოდენობის შეფარდება გახსნილი ელექტროლიტის მოლეკულების რაოდენობასთან. გამოისახება ერთეულის ნაწილებით ან პროცენტებით

დისტილატი (ლათ. „ფრაქცია“, „ნაწილი“) დისტილაციის (გამოხდის) თხევადი პროდუქტი.

Dinamit (yunanc. “qüvvə”) partlayıcı maddə, Nobel tərəfindən 1859-cu ildə trinitroqliserin və kremninin qarışdırılması ilə yaradılmışdır. Hərbi və dağ tapıntı işlərində istifadə olunurdu.

Dipol (iki polyarlı) bir növ kəmiyyət, amma əlamətinə əsasən iki qarşılıqlı elektrik yükü bir-birinə yaxın məsafədə yerləşmiş.

Disaxaridlər onların iki mollekulu monosaxaridin birləşməsi ilə alınan karbohidlər.

Disosiasiya dərəcəsi (α) elektrolit məhlulunda disosiasiya edilmiş molekulların sayının həll olunmuş elektrolit mollekullarının sayı ilə nisbəti. Vahidin hissələri və ya faizlərlə ifadə olunur

Distilat (lat., “fraksiya”, “hissə”) distillasiyanın (ayırmanın) maye məhsulu. Məs., neftin distilatlarıdır: neft, benzin və s.

მაგ., ნავთობის დისტილატებია:
ნავთი, ბენზინი და სხვ.

დისტილაცია (ლათ.) გამოხდა,
გადადენა, წვეთების გამოყოფა.

დიფუზია განხვევა, ერთი ნივთი-
ერების ატომების ან მოლეკუ-
ლების თანდათანობითი შელ-
წევა მეორე ნივთიერების
ატომების (მოლეკულების)
შუალედებში.

ეგზოთერმული რეაქცია სითბოს
(ენერჯის) გამოყოფით
მიმდინარე ქიმიური რეაქცია.

ეკვივალენტი (ლათ.) ერთნაირი
ძალის მქონე.

ელასტიკური (ბერძნ.) დრეკადი,
მოქნილი.

ელექტროლიზი უანგვა-აღდგენის
რეაქციები, რომლებიც მიმდი-
ნარეობენ ელექტროდებზე
ელექტროლიტის წყალხსნარში
მუდმივი ელექტრული დენის
გატარებისას.

ელექტროლიტები ნივთიერებები,
რომელთა წყალხსნარები ან
ნალღობები ელექტრულ დენს
ატარებენ.

Distilasiya (lat.) ayırma, damcıların
ayrılması.

Diffuziya dağılma, bir maddenin
atomlarının və ya molekullarının
yavaş-yavaş ikinci maddenin
atomlarının (molekullarının)
aralarına yayılması.

Eqzotermik reaksiya istiliyin
(enerjinin) ayrılması ilə baş
verən kimyəvi reaksiya.

Ekvivalent (lat.) eyni gücə malik
qüvvə.

Elastik (yunanca) çevik, elastiki.

Elektroliz oksidləşmə-bərpa
reaksiyaları, onlar elektrodlarda
elektrolitin su məhlulunda daimi
elektrikin keçirildiyində cərəyan
edirlər.

Elektrolitlər su məhlullarının
elektrik cərəyanını keçirən
maddələr.

ელექტროლიტური დისოციაცია
ელექტროლიტის წყალში
გახსნისას იონებად დაშლის
პროცესი.

ელექტრონი ატომის შემადგენელი
უარყოფითი მუხტის მქონე ნაწი-
ლაკი, რომლის მასა წყალბა-
დის ატომის მასის $1/1840$
ნაწილია.

ელექტრონული შრე დაახლოე-
ბით ერთნაირი ენერჯიის
ორბიტალების ერთობლიობა.

ელექტროუარყოფითობა ახასია-
თებს ატომის მიერ ელექტრო-
ნის მიზიდვის უნარს, ანუ სწრაფ-
ვას ელექტრონისადმი.

ელექტროფილური (ბერძნ. „ელე-
ქტრო“ დენი, „ფილეს“ სიყვა-
რული) ელექტრონების
მოყვარული.

ელექტროფობიური (ბერძნ.
„ელექტრო“ დენი, „ფობეს“
სიძულვილი) ელექტრონების
მოძულე.

ელექტროფორები მუდმივი ელექ-
ტროდენის მოქმედების შედე-
გად კოლოიდური ან დისპერ-

Elektrolit dissosiasiya elektrolit
suda həll zamanı ionlara
parçalanma prosesi.

Elektron atomun tərkibinin mənfı
yükünə malik hissəcik, onun
kütləsi hidrogenin atom
kütləsinin $1/1840$ hissəsidir.

Elektron parça təxminən eyni
enerji orbitallığının vəhdəti.

Elektrik mənfiliyi atom tərəfindən
elektronun cəlbətmə qabiliyyəti,
yəni elektrona can atır.

Elektrofil (yunanc. “elektro”
cərəyan, “file” sevgi)
elektronları sevən

Elektrofobik (yunamc. “elektro”
cərəyan, “fobe” nifrət)
elektronlara nifrət edən.

Elektroforez daim elektrik
cərəyanının hərəkəti nəticəsində
koloïd və ya dispersiv möhkəm
hissəciklərin maye və ya

სიული მყარი ნაწილაკების გადაადგილება თხევად ან აირისმაგვარ გარემოში მუხტის მიხედვით.

ემულსია (ლათ. „გამონველილი“) ორი ერთმანეთში გაუხსნელი სითხის ნარევი, რომელშიც ერთი სითხე შეტივტივებულია მეორეში წვრილ-წვრილი წვეთების სახით.

ენდოთერმული რეაქცია სითხოს (ენერჯიის) შთანთქმით მიმდინარე ქიმიური რეაქცია.

ენერგეტიკული ქვედონე ერთნაირი ენერჯიის ორბიტალების ერთობლიობა.

ერთგვაროვანი ნარევის ერთი ნარევი, რომელშიც მიკროსკოპითაც კი შეუძლებელია შემადგენელი ნივთიერებების გარჩევა.

ერთფუძიანი მუავა მუავა, რომლის მოლეკულაში მეტალის ატომით ჩანაცვლების უნარის მქონე ერთი ატომი წყალბადია.

ეროზია პროცესი, რომლის დროსაც მიმდინარეობს ქანების

qazabənzər mühitdə yükə əsasən hərəkəti.

Emulsiya (lat. ayırlmış) iki bir-birində həll olunmayan maye qarışığı, onda bir maye ikincidə xırda-xırda damlalar şəklində üzürlər.

Endotermik reaksiya istiliyin (enerjinin) sovrulması ilə cəريان edən kimyəvi reaksiya.

Energetik yarımşəviyyə bir növ enerjinin orbitallığının vəhdəti.

Bir növ qarışıq mikroskopla da tərkib maddələrini seçmək mümkün olmayan qarışıq.

Bir köklü turşu onun molekulunda metal atomu ilə əvəz etmə bacarığı olan bir atom hidrogendir.

Eroziya bu zaman süxurların və torpağın parçalanması-uçması davam edir.

და ნიადაგის დამლა-ნგრევა.

ესტერები რთული ეთერები.

ექსპერიმენტი (ლათ.) ცდა.

ვაკუუმი (ლათ.) სივარდი.

ვალენტობა ელემენტის უნარი მი-
ერთოს სხვა ელემენტის ატო-
მების გარკვეული რაოდენობა.

ვანადატი ვანადიუმის მუავას
მარილი.

ვანადიუმი ქიმიური ელემენტი, ღია
ნაცრისფერი ლითონი; იყენებენ
მაღალხარისხოვანი ფოლადის
მისაღებად (სკანდინავიური მი-
თოლოგიის სილამაზის ქალღ-
მერთ Vanadis-ის სახელის
მიხედვით).

ვერცხლი ქიმიური ელემენტი სიმ-
ბოლოთი Ag (ტრადიციული
ლათინური სიტყვის argentum
შემოკლება). რბილ თეთრ
მზინვარე გარდამავალ ლი-
თონს უმაღლესი ელექტრო და
თერმული გამტარობა ახასია-
თებს. იგი წარმოადგენს მენდე-
ლეევის პერიოდული სისტემის
მესამე პერიოდის პირველი
ჯგუფის ელემენტს. ატომური

Esterlər mürəkkəb efirlər

Eksperiment (lat.) sınaq

Vakuum (lat.) boşluq

Valentlik elementin bacarığı ki,
başqa elementin atomlarının
müəyyən sayını birləşdirsin.

Vanadat vanadium turşusu duzu

Vanadium kimyəvi element, açıq
boz rəngli metal; yüksək
keyfiyyətli poladın alınması
üçün istifadə edilir
(Skandinaviya mifologiyasının
gözəllik ilahəsi Vanadis-in adına
əsasən)

Gümüş kimyəvi element Ag
simvolu ilə (əhəməli olaraq
argentium sözünün ixtisarı).
Yumşaq ağ parlaq keçirici metalı
ali elektro və termik keçiriciliyi
xarakterizə edir. O, Mendeleev
dövri sisteminin beşinci
mərhələsinin birinci qrup
elementini təqdim edir. Atom
nömrəsi 47-dir. Asanlıqla şəklini
dəyişən, plastiki ağ-gümüşü
rəngli nəcib metal. Ərimə
temperaturu – 960 °C,

ნომერია 47. ჭედადი, პლასტიკური თეთრი-ვერცხლისფერი კეთილშობილი ლითონი. დნობის ტემპერატურა - 960 °C, სიმკვრივე - 10,5 გ/სმ³. გვხვდება როგორც მინერალებში, ისე თავისუფალი ფორმითაც. ვერცხლს იყენებენ მონეტებში, სამკაულებში, ჭურჭელში, ფოტოგრაფიასა და სარკეებში, ასევე თანამედროვე ტექნოლოგიებში.

ვიტალისტური (ლათ. „vita“ სიცოცხლე) სასიცოცხლო.

ვოლფრამი (გერმ. მგლის ქათვი) დ. მენდელეევის პერიოდული სისტემის VI ჯგუფის ელემენტი, რომლის ატომური ნომერია 74. მაგარი რუხი გარდამავალი ლითონია, ძირითადად გამოიყენება მეტალურგიაში, როგორც ძნელადდნობადი მასალების საფუძველი. ის ყველაზე ძნელადდნობადია, ქიმიურად მდგრადია.

თაბაშირი CaSO₄·2H₂O სულფატების კლასის მინერალი, რომელიც წარმოიქმნება კალ-

möhkəmliyi – 10,5 r/sm³. Həm minerallarda, eləcə də sərbəst formada təsadüf edirlər. Gümüşdən qəpiklərdə, zinət əşyalarında, qablarda, fotoqrafiya və güzgülərdə istifadə olunur. Eləcə də müasir texnologiyalarda.

Vitalistik (lat. “vita” həyat) həyat.

Volfram (almanca, canavar köpüyü) və Mendeleeyevin dövrü sisteminin VI qrupunun elementi, onun atom nömrəsi 74-dür. Möhkəm boz keçirici metaldır, əsasən metalurgiyada istifadə olunur, çətin əriyən materialların əsası kimi. O, çox çətin əriyəndir, kimyəvi cəhətdən sabitdir.

Gips CaSO₄·2H₂O sulfatlar sinfinin mineralı, kalsium sulfatına suyun əlavə edilməsi ilə alınır. Reaksiya 20-25 °C temperaturda

ციუმის სულფატზე წყლის დამატებით. რეაქცია მიმდინარეობს $20-25^{\circ}\text{C}$ ტემპერატურაზე და იძენს დიდ სიმყარეს. გამოიყენება ტრავმატოლოგიაში.

თალიუმი (ბერძნ. მწვანე.) მეექვსე პერიოდის მესამე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი, ატომური ნომერია 81. აღინიშნება სიმბოლოთი Tl (ლათ. Thallium). მიეკუთვნება მძიმე ლითონების ჯგუფს. რბილი და მძიმე ლითონია თეთრი ფერის ცისფერი ელფერით. ცნობილია *თალიუმის* მხოლოდ შვიდი მინერალი.

თეორია (ბერძნ.) ლოგიკური განზოგადება.

თერმოქიმიის I კანონი (ლავუაზიე და ლაპლასის) სიტბო, რომელიც შთაინთქმება ელემენტების მიერ ნაერთის წარმოქმნისას, ტოლია სიტბოსი, რომელიც გამოიყოფა ამ ნაერთის ელემენტებად დაშლისას.

თერმოქიმიის კანონი (ჰესის) რეაქციის ენთალპია არაა

cəryan edir və çox bərk olur. Travmatologiyada istifadə olunur.

Talium (yunan. yaşıl) altıncı dövrün üçüncü qrupunun əsas yarımqrupununun kimyəvi elementi, atom nömrəsi 81-dir. Tl (lat., Thallium) simvolu ilə qeyd edilir. Ağır metallar qrupuna aiddir. Yumşaq və ağır metaldır, ağ rəngli mavi çaları ilə. Taliumun yalnız yeddi mineralı tanınır.

Nəzəriyyə (yunanc.) məntiqi fikir

Termokimyanın I qanunu (Lavuaziya de Laplasın) istilik, elementlər tərəfindən birləşmənin yarandığı zaman sovrulur, istiliyə bərabərdir, bu birləşmənin elementlərə parçalanmasında ayrılır.

Termokimyanın I qanunu (Hes) reaksiyanın entalpiyası reaksiyanın gedişi yolundan

დამოკიდებული რეაქციის მსვლელობის გზაზე, არამედ სანყის და საბოლოო მდგომარეობაზე.

თუთია პერიოდული სისტემის მეოთხე პერიოდის, მეორე ჯგუფის ქიმიური ელემენტი. ატომური ნომერია 30. აღინიშნება სიმბოლოთი Zn (ლათ. Zincum). მყიფე გარდამავალი მოვარდისფრო-თეთრი ფერის ლითონია, ფერმკრთალდება ჰაერზე, იფარება თუთიის ოქსიდის თხელი ფენით.

იზობარები სხვადასხვა ქიმიური ელემენტის ატომები, რომელთაც აქვთ ერთნაირი მასური რიცხვი, მაგრამ პროტონებისა და ნეიტრონების განსხვავებული რიცხვი.

იზომერები ერთნაირი შედგენილობისა და განსხვავებული აღნაგობის მქონე ნაერთები.

იზომერია მოვლენა ქიმიური ნაერთების (იზომერები) არსებობისა, რომლებსაც აქვთ ერთნაირი შედგენილობა და მოლეკულური

დეილ, ilkin və sonuncu vəziyyətlərindən asılıdır.

Sink dövrü sistemin dördüncü dövrünün, ikinci qrupun kimyəvi elementi. Atom nömrəsi 30-dur. Zn simvolu ilə qeyd edilir (lat. Zincum). Nazik çəhrayımtıl-ağrəngli metaldır, havada rəngi solur, sink oksidinin nazik qatı ilə örtülür.

İzobarlar müxtəlif kimyəvi elementin atomları, onların eyni kütlə sayı vardır, amma protonların və neytronların sayı müxtəlifdir.

İzomerlər eyni tərkib və fərqli quruluşu olan birləşmələr.

İzomeriya kimyəvi birləşmələrin (izomerlərin) olduğu hal, onların eyni tərkibi və molekul çəkisi vardır, amma quruluşu və ya atomların yerləşməsi ilə

რი მასა, მაგრამ აღნაგობით ან ატომების მდებარეობით სივრცეში განსხვავდებიან და ამის შედეგად განსხვავდებიან თვისებებითაც.

იზომერიზაცია ქიმიური გარდაქმნები, რომელთა შედეგად სტრუქტურული იზომერები გარდაიქმნებიან ერთმანეთად. ასეთი გარდაქმნები ძალიან მნიშვნელოვანია მრეწველობაში.

იზოტოპები ერთნაირი ატომგულის მუხტის, მაგრამ განსხვავებული მასების მქონე ატომები. იზოტოპებს ატომგულში ერთი და იმავე რაოდენობის პროტონები და განსხვავებული რაოდენობის ნეიტრონები აქვთ.

ინდექსი იწერება ქიმიური სიმბოლოს მარჯვნივ და ქვევით და გვიჩვენებს მოლეკულაში ატომთა რიცხვს. ინდექსი „1“ არ იწერება.

ინდიკატორები ნივთიერებები, რომლებიც სხვადასხვა რეაქციის მქონე ხსნარებში (მჟავა, ტუტე და ნეიტრალური) იღებენ

məkanda fərqlənirlər və bunun nəticəsində xassələri ilə də fərqlənirlər.

İzomerizasiya kimyəvi dəyişmələr, onların nəticəsində struktur izomerləri bir-birinə keçirlər. Belə bir yenidənqurmalar sənayedə çox mühümdürlər.

İzotoplar eyni atom nüvəli yükü, amma fərqli kütlələri olan atomlar. İzotopların atom nüvəsində eyni sayda protonlar və fərqli sayda neytronları vardır.

İndeks kimyəvi simvolun sağında və aşağısında yazılır və molekulda atomların sayını göstərir. “1” indeksi yazılmır.

İndikatorlar müxtəlif reaksiyası olan məhlullarda (turşu, qələvi və neytral) özünəməxsus rəng alan maddələr.

სპეციფიკურ შეფერილობას.

ინდიუმი ქიმიური ელემენტი, იშვიათი ლითონი; ტყვიაზე რბილია, ჭედალია.

ინერტული უმოძრაო, უმოქმედო. გაზები, რომლებიც სხვა ნივთიერებებს არ უერთდება (ჰელიუმი, ნეონი, არგონი და სხვ.).

ინტენსიური (ლათ.) მკვეთრი.

იოდი (ბერძნ. იოსფერი) მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეხუთე პერიოდის მე-7 ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი, ატომური ნომერია 53. აღინიშნება სიმბოლოთი I (ლათ, Iodum). ქიმიურად აქტიური არალითონი, მიეკუთვნება ჰალოგენების ჯგუფს.

იონები დადებითად ან უარყოფითად დამუხტული ატომები ან ატომთა ჯგუფები.

იონიზაცია ფიზიკური პროცესია, როდესაც ატომებისა და მოლეკულებისაგან წარმოიქმნება იონები. იონიზაციის პროცესი ძირითადად ასოცირდება ნივთიერებიდან ელექტრონის

Indium kimyevi element, nadir metal; qurğuşundan yumşaq, asanlıqla formasını dəyişəndir.

İnert hərəkətsiz. Başqa maddələrlə birləşməyən qazlar (helium, neon, arqon və s.)

İntensiv (lat.) kəskin, aydın.

Yod (yunanc. bənövşəyi)

Mendeleyevin dövrü sisteminin 5-ci dövrünün 7-ci qrupunun əsas yarımqrupunun kimyevi elementi, atom nömrəsi 53-dür. I (lat. İodium) simvolu ilə qeyd edilir. Kimyevi aktiv qeyri-metal, hallogenlər qrupuna aiddir.

İonlar müsbət və ya mənfi yüklü atomlar və ya atom qrupları.

İonlaşdırma fiziki prosesdir, bu zaman atomlar və molekulardan ionlar yaranır. İonlaşdırma prosesi əsasən maddədən elektronun qoparılması ilə assosiasiya yaradır.

ამოგლეჯით.

იონური ბმა ქიმიური კავშირი, რომელიც აღიძვრება სანინაალმდეგოდ დამუხტულ იონებს შორის ელექტროსტატიკური ურთიერთმიზიდვის ხარჯზე.

იონური კრისტალური სტრუქტურა კრისტალური სტრუქტურა, რომლის კვანძებში მოთავსებულია იონები.

იტრიუმი ქიმიური ელემენტი; იყენებენ რადიოელექტრონიკაში, ფოლადების ლეგირებისათვის და სხვ. შვეციის პატარა ქალაქ იტერბის (Itterby) სახელის მიხედვით.

კადმიუმი (cadmium) 1. ქიმიური ელემენტი, რბილი მოვერცხლისფრო ლითონი, რომელიც მოიპოვება თუთიის მადანში; იყენებენ მედიცინაში, ტექნიკაში და სხვ. 2. ხელოვნური ყვითელი საღებავი სხვადასხვა ელფერისა.

კათიონები დადებითად დამუხტული იონები.

İon rabitəsi kimyəvi rabitə, yüklü ionlar arasında elektrostatik qarşılıqlı cazibə hesabına əksinə hərəkət edir.

İonun Kristal strukturu Kristal struktur, onun düyünlərində ionlar yerləşmişdir.

İtrium kimyəvi element; radioelektronikada istifadə olunur; İsveçin balaca şəhəri İterbinin (İtterby) adına əsasən.

Kadmium (cadmium) 1. Kimyəvi element, yumşaq gümüşü polad, sink yataqlarında əldə edilir; tibbdə, texnikada və s. İstifadə olunur. 2. Süni sarı boya müxtəlif çalarlarla.

Kationlar müsbət yüklü ionlar.

კათოდი უარყოფითი ელექტრო-
დი.

კალა ქიმიური ელემენტი, რომე-
ლიც აღინიშნება სიმბოლოთი
Sn (ლათ. Stannum - მტკიცე,
მდგრადი[1]) და მისი ატომური
ნომერია 50. ლითონთა მთავა-
რი ჯგუფის მეთოთხმეტე ჯგუფ-
შია პერიოდულ სისტემაში. კა-
ლა ამჟღავნებს ქიმიურ მსგავ-
სებას მისი ჯგუფის ორივე მოსა-
ზღვრე ელემენტთან: გერმანი-
უმთან და ტყვიასთან. მიეკუთვ-
ნება მსუბუქ ლითონებს. ჰაერზე
ადვილად არ იჟანგება, რის გა-
მოც გამოიყენება სხვა ლითონ-
ების დასაფარად, კოროზიის-
გან დასაცავად. ფართოდ გამ-
ოიყენება კალას შენადნობები,
განსაკუთრებით ტყვიასთან. კა-
ლასა და ტყვიის შენადნობი ად-
ვილად ლღვება დაბალ ტემპე-
რატურაზე და გამოიყენება
სადენების ერთმანეთზე
მისარჩილადად.

კალცეკსი (calcex) ქლოროვანი

Katod mənfi elektrod.

Kala kimyəvi element, Sn simvolu
ilə qeyd olunur (lat. Stannum –
möhkəm, sabit (1) və onun atom
mönrəsi 50-dir. Dövri sistemdə
metalların əsas qrupunun on
beşinci qrupdadır. Kala öz
qrupunun hər iki həmsərhəd
elementləri ilə kimyəvi oxşarlığı
bürüzə verir: germanium və
qurğuşun ilə. Kala yüngül
metallara aiddir. Havada
asanlıqla oksidləşmir, buna görə
də başqa metalların örtülməsi və
korroziyadan qorunması üçün
istifadə edilir. Kala ərintiləri
geniş istifadə olunur, xüsusilə də
qurğuşun ilə. Kala və qurğuşun
ərintiləri asanlıqla aşağı
temperaturda əriyir və kablərin
bir-birinə birləşməsi üçün
istifadə olunur.

Kalsek (calcex) xlorlu kalsium və
urotropin duzu; qripə qarşı

კალციუმისა და უროტროპინის მარილი; იყენებენ, როგორც სამკურნალო და პროფილაქტიკურ საშუალებას გრიპის წინააღმდეგ.

კალცინა L. calx (calcis) „კირქვა“, „კირი“ კალის შენადნობი ტყვიასთან; გამოწვავენ ხოლმე ისე, რომ ნაცრის სახე მიიღოს; გამოიყენება ჭიქურის დასამზადებლად.

კალცინაცია (calcino „კირად ვაქცევ“) ნივთიერებათა გავარვარება ან გამოწვა მათი დაჟანგვის ან დაშლის მიზნით.

კალციტი ერთ-ერთი ყველაზე უფრო გავრცელებული მინერალი; მარმარილოს, კირქვისა და სხვ. შემადგენელი ნაწილი.

კალიუმი (K) (არაბ., ზღვის მცენარეების ნაცარი) I ჯგუფის ტუტე მეტალი, ატომური ნომერი 19. მოვერცხლისფრო თეთრი მეტალია, ძალიან მსუბუქია, ადვილად იჭრება დანით.

კალციუმი (L. calx (calcis) „კირი“ ქიმიური ელემენტი, მოვერც-

müalicəvi və profilaktik vasitə kimi istifadə olunur.

Kalsina L. calx (calcis) «əhəng»

Kalinin qurğuşunla ərintisi; boz şəkil alınana qədər yandırılırlar; mina hazırlanması üçün istifadə edilir.

Kalsinasiya (calcino “əhəngə çevirirəm”) maddələrin onların oksidləşdirilməsi və ya parçalanması məqsədilə yandırılması.

Kalsit ən çox yayılmış mineral; mərmərin, əhəngin və sairənin tərkib hissəsi.

Kalium (K) (ərəbcə dəniz bitkilərinin külü) I qrup qələvi metalı, atom nömrəsi 19. Gümüşü ağ metaldır, çox yüngül, asanlıqla bıçaqla kəsilir.

Kalsium (L. Calx (calcis) “əhəng” kimyəvi elementi, gümüşü

ხლისფრო ბზინვარე ლითონი, რომელიც შედის კირქვის, მარმარილოს, ცარცის, თაბაშირისა და სხვ. შემადგენლობაში. **კარბონატები** ნახშირმჟავას H_2CO_3 მარილები.

კარბონილის ჯგუფი ფუნქციური ჯგუფი $C=O$.

კარბონმჟავები ორგანული ნივთიერებები, რომელთა მოლეკულები შეიცავენ ერთ ან რამდენიმე $COOH$ ჯგუფს.

კარბოქსილის ჯგუფი ფუნქციური ჯგუფი $COOH$.

კატალიზატორი ნივთიერება, რომელიც აჩქარებს ან ანელებს ქიმიურ რეაქციას, მაგრამ თვითონ არ იცვლება.

კატალიზი (Gk. katalysis) „დაშლა“ ქიმიური რეაქციის გამონწვევა ან მისი სიჩქარის შეცვლა კატალიზატორის მეშვეობით.

კელვინი თერმოდინამიკური ტემპერატურის ერთეული SI-სისტემაში.

კერატინი (keratos „რქა“) ცილოვანი ნივთიერება, რომელიც

parlaq metal, əhəngin, mərmərin, təbaşirin, gipsin və sairənin tərkibinə daxildir.

Karbonatlar karbon oksidlərinin H_2CO_3 duzları

Karbonil qrupu funksional qrup $C=O$

Karbon turşuları üzvi maddələr, onların molekulları bir və ya bir neçə $COOH$ qrupunu əhatə edir.

Karboksil qrupu funksional qrup $COOH$

Katalizator maddə, kimyəvi reaksiyanı sürətləndirir və ya ləngidir, amma özü dəyişmir.

Kataliz (Gk. katalysis) “parçalanma” kimyəvi reaksiyanın katalizatorun vasitəsilə yaranması və ya onun sürətinin dəyişməsi.

Kalvin termodinamik temperatur vahidi SI sistemində.

Keratin (keratos “buynuz”) zülallı maddə, buynuzun, saçın,

შედის რქის, თმის, ფრჩხილის და მისთ. შემადგენლობაში.

კეტონები ორგანული ნაერთები, რომელთა ზოგადი ფორმულაა R-CO-R.

კვანტი (ლათ. გარკვეული რაოდენობა) რაიმე ენერჯის უმცირესი რაოდენობა. სინათლის კვანტი იგივეა, რაც ფოტონი.

კლასი (ლათ.) ერთგვარ საგანთა ერთობლიობა, რომელთაც აქვთ გარკვეული თვისებები.

კლასიფიკაციას აგნების, მოვლენების დაჯგუფება საერთო ნიშან-თვისებების მიხედვით.

კოაგულაცია (ლათ.) შესქელება, შედედება კოლოიდურ ხსნარში ნივთიერების ნაწილაკების ნალექად გამოყოფის, შედედების პროცესი.

კოაგულაცია კოლოიდურ ხსნარში ნივთიერების ნაწილაკების ნალექად გამოყოფის, შედედების პროცესი.

კობალტი (Cobaltum) ქიმიური ელემენტი, წითლად მოლაპლაპე მოვერცხლისფრო ლითონი, რკინაზე მაგარი;

dırnağın və s. tərkibinə daxildir.

Ketonlar üzvi birləşmə, onların ümumi düsturudur R-CO-R.

Kvant (lat. Müəyyən say) hər hansı bir enerjinin ən aşağı sayı. İşığın kvantı fotonla eynidir.

Sınıf (lat. klas), müəyyən xassələri olan bir növ əşyaların birliyi

Klassifikasiya əşyaların, hadisələrin ümumi əlamətlərinə əsasən qruplaşdırılması.

Koagulyasiya (lat.)qatıləşdırma, kolloid məhlulunda maddənin hissəciklərinin çöküntüyə ayrılması, qatıləşdırma prosesi.

Koagulyasiya kolloid məhlulunda maddənin hissəciklərinin çöküntüyə ayrılması, qatıləşdırma prosesi.

Kobalt (Cobaltum) kimyəvi element, qırmızı-gümüşü metal, dəmirdən möhkəmdir; möhkəm ərintilərin alınması üçün istifadə

იყენებენ მყარი შენადნობების მისაღებად, ლურჯი საღებავებისა და ლურჯი მინის დასამზადებლად და სხვ.

კოეფიციენტი იწერება ქიმიური ფორმულის ან ქიმიური სიმბოლოს წინ და გვიჩვენებს შესაბამისად, მოლეკულათა ან ატომთა რიცხვს. კოეფიციენტი „1“ არ იწერება.

კოვალენტური ბმა ქიმიური კავშირი, რომელიც აღიძვრება საზიარო ელექტრული წყვილების ხარჯზე.

კონდენსაცია (ლათ.) 1. გამკვრივება, შესქელება, დაგროვება (მაგ., ენერჯისა) 2. ორთქლის ან გაზის სითხედ გადაქცევა.

კონვერსია (ლათ.) გარდაქმნა.

კონცენტრაცია (ლათ. მოგროვება), ქიმიური ხსნარის გაჯერების ხარისხი აღინიშნება C -თი და $C=n/V$, სადაც n არის ნივთიერების რაოდენობა V მოცულობაში. განზომილება მოლი/ლ.

კოროზია გარემო პირობების გავ-

edilir, göy boyaların və göy şüşənin hazırlanması üçün və s.

Koefisient kimyəvi qaydanın və ya kimyəvi simvolun qarşısında yazılır və müvafiq olaraq, molekulların və ya atomların ədədini göstərir. “1” koefisienti yazılmır.

Kovalent rabitə, kimyəvi əlaqə, bölünən elektrik cütlərinin hesabına hərəkət edir

Kondensasiya (lat.) 1.

Möhkəmlənmə, qatılma, toplanma (məs., enerjinin); 2. Buxarın və ya qazın mayeyə çevrilməsi.

Konversiya (lat.) dəyişmə

Konsentrasiya (lat. Cəmləşdirmə)

kimyəvi məhlulun doyma səviyyəsi C və $C=n/v$ ilə qeyd edilir, burada n maddənin V həcmində sayıdır. Ölçüsü mol/l

Korroziya ətraf şərtlərin təsiri ilə

ლენით მეტალების გარდაქმნის ფიზიკო-ქიმიური პროცესი.

კრეკინგი (ინგლ.) გახლეჩა, დაშლა. ნახშირწყალბადის თერმული და თერმოქიმიური დაშლის პროცესი.

კრემნიუმი (krēmnos „კლდე“) ქიმიური ელემენტი, რომელიც შედის მეტი წილი ქანების შემადგენლობაში.

კრიპტონი (Gk. kryptos „ფარული“) ქიმიური ელემენტი ინერტული აირების ჯგუფისა; დედამიწაზე გვხვდება უპირატესად ატმოსფეროში; იყენებენ ვარვარის ნათურების, სარეკლამო მილების გასავსებად; გამოსცემს თეთრ ნათებას (სახელი ეწოდა მისი მილების სიძნელის გამო).

კრისტალი (krystallos) მყარი სხეული, რომელსაც ბუნებრივად აქვს მრავალწახნაგას ფორმა.

კრისტალიზაცია კრისტალების გაჩენისა და ზრდის პროცესი ნივთიერების გაზისებრი ან თხევადი მდგომარეობიდან კრისტალურ მდგომარეობაში

metalların dəyişməsinin fiziki-kimyəvi prosesi.

Krekinq (ing.) parçalanma. Karbohidratın termik və termokimyəvi parçalanma prosesi.

Kremnium (krēmnos, „qaya“) kimyəvi element, çoxlu sayda süxurların tərkibinə daxildir.

Kripton (Gk. Kryptos “gizli”) inert qazların qrupundan kimyəvi element; Yer kürəsində əsasən atmosferdə təsadüf edilir; lampaların, reklam borularının doldurulması üçün istifadə edilir; ağ işıq verir (onun alınması çətinliyinə görə adlandırılmışdır)

Kristal (krystallos) bərk cisim, onun təbii olaraq çoxtərəfli forması vardır.

Kristallaşdırma kristalların əmələ gəlməsi və artım prosesi maddənin qazabənzər və ya maye vəziyyətindən Kristal vəziyyətə keçid zamanı.

გადასვლის დროს.

კრისტალო-ლუმინესცენცია

(„კრისტალი“ და „ლუმინესცენცია“) ნათება, რომელიც შეინიშნება ზოგი კრისტალის მსხვრევის დროს.

კრისტალური მესერი დამხმარე

გეომეტრიული გამოსახულება, რომელიც შემოღებულია კრისტალის აღნაგობის ანალიზისთვის. მესერს აქვს ბადესთან მსგავსება, რაც იძლევა საფუძველს მესრის წერტილებს ვუნდოთ კვანძები.

ლაბორატორია 1. დანესებულება

ან მისი განყოფილება, სადაც ენევიან ექსპერიმენტულ სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას; სადგომი, რომელიც მოწყობილია სამეცნიერო, ტექნიკური, და სხვა ცდების ჩასატარებლად. 2. სანარმოს, დანესებულების განყოფილება, სადაც აკეთებენ რისამე ანალიზებს, ცდიან რასმე.

ლანთანი (lanthanō „ვრჩები შეუმჩნეველი“) ქიმიური ელემენტი,

Kristal-luminesensiya (“kristal” vә “luminesensiya”) işıq, bәzi kristal parçalanması zamanı müşahidә olunur.

Kristal meser köməkçi hәndәsi ifadә, Kristal quruluşun analizi üçün tәsis edilmişdir. Meserin torla oxşarlığı var, bu da meserin nöqtәlərini düyün adlandırmaq imkanını verir.

Laboratoriya 1. Müәssisә vә ya onun şöbәsi, burada eksperimental elmi-tәdqiqi iş görülr; elmi, texniki vә başqa sınaqların keçirilmәsi üçün mәkan. Müәssisәnin şöbәsi, burada nәyinsә analizlərini edir, nәyisә sınaqdan keçirirlәр.

Lantan (lanthanō“görünmәz qalırım” kimyәvi element, ağ dәmir; optic şüşәnin

თეთრი ლითონი; იყენებენ
ოპტიკური მინის წარმოებაში.

ლანთანოიდები (Gk. eidos „ლან-
თანი“ და „სახე“) 14 ქიმიური
ელემენტის ოჯახი, რომლებიც
არის მენდელეევის პერიოდუ-
ლი სისტემის მე-6 პერიოდში,
ლანთანის შემდეგ; ლ. და მისი
მსგავსი ელემენტები - სკანდი-
უმი, იტრიუმი და ლანთანი -
ქმნიან იზვიათ მინათა ელემენ-
ტების ჯგუფს.

ლეგირება (გერმ. legieren „შედუ-
ლება“) რაიმე ლითონში სხვა
ლითონის შეყვანა, შერევა
გარკვეული ქიმიური შემად-
გენლობისა და თვისებების
მქონე შენადნობის მისაღებად.

ლე-შატელიეს პრინციპი თუ წო-
ნასწორულ სისტემაზე მოქმე-
დებს წონასწორობის დამრღვე-
ვი რაიმე გარეზე ძალა, მაშინ
სისტემაში აღიძვრება ამ ძალის
საწინააღმდეგოდ მიმართული
პროცესები.

ლითიუმი („ქვა“, „მინერალი“)
ქიმიური ელემენტი; ვერცხლის-

düzəldilməsində və s.
istifadə olunur.

Lantanoidlər (Gk. Eidos “lantani”
və “növbə”) 14 kimyəvi elementlər
ailəsi, onlar Mendeleevinin dövrü
sisteminin 6-cı
mərhələsindədir, lantandan
sonra; lantan və onun oxşar
elementləri – scandium, itrium
və lantan – nadir torpaqlar
elementlər qrupunu yaradırlar.

Xəlitə (almanca. Legieren “qaynaq”)
hər hansı bir metalı başqa
metalın daxil edilməsi,
qarışdırılması, müəyyən kimyəvi
tərkibə və xassələrə malik
ərintinin alınması üçün.

Le-Şatelye prinsipi əgər
tarazlaşdırılmış sistemə tarazlıq
pozan hər hansı bir xarici qüvvə
təsir göstərsə, o zaman
sistemdə bu qüvvəyə qarşı
yönlənmiş proseslər baş
qaldıracaq.

Litium (“daş”, “mineral”) kimyəvi
element; gümüşü sink metalı,
yumşaq və çox yüngül.

ფერი ტუტოვანი ლითონი,
რბილი და ძალიან მსუბუქი.

ლითონები იხ. მეტალები.

ლუმინესცენცია ნივთიერების ნათება, რომელიც წარმოიქმნება ნივთიერების მიერ აღმგზნების ენერჯის შთანთქმის შემდეგ.

ლუმინოფორები ნივთიერებები, რომელთაც აქვთ ნათების უნარი სხვადასხვა სახის აღმგზნების ენერჯის შთანთქმის შემდეგ.

მაგმა გამდნარი, ბლანტი სილიკატური მასა დედამიწის ზედაპირზე გამოდის ლავის სახით ვულკანური ამოფრქვევების დროს.

მაგმური მთის ქანი წარმოიქმნება მაგმის გამყარების შედეგად (დედამიწის ქერქის ქვეშ) ან ლავის გამყარების შედეგად (დედამიწის ზედაპირზე).

მაგნიტური კვანტური რიცხვი m ახასიათებს ორბიტალის ორიენტაციას სივრცეში (ატომის მაგნიტურ ველში).

მაგნიუმი (ლათ. მაგნეზია) ქიმიური ელემენტი, მოვერცხლისფრო

Metallar, bax metallara

Luminesensiya maddə tərəfindən qıcıqlandırılan enerjinin sovrulmasından sonra yaranan maddənin işığı.

Luminoforlar maddələr, onların müxtəlif növ qıcıqlandırıcı enerjinin sovrulmasından sonra işıqlandırma qabiliyyəti var.

Maqma əriyən, yapışqanlı silikat kütlə, Yerin səthinə lava şəklində vulkanik püskürmə zamanı çıxır.

Maqma dağının süxuru maqmanın möhkəmlənməsi nəticəsində yaranır (Yerin qabığı altında) və ya lava bərkiməsi nəticəsində (Yerin səthində)

Maqnit kvant ədədi məkanda orbitalın istiqamətini xarakterizə edir (atomun maqnit sahəsində)

Maqniium (lat. maqneziya) kimyəvi element, gümüşü rəngli yüngül asanlıqla formasını

მსუბუქი ჭვდადი ლითონი. წვის დროს გამოსცემს თეთრ კაჟკაჟა ალს. იყენებენ ფოტოგრაფიაში, პიროტექნიკაში და სხვ.

მაკროელემენტები ქიმიური ელემენტები, რომელთა გარეშე შეუძლებელია ორგანიზმის ნორმალური ფუნქციონირება.

მანგანიტი (manganum „მანგანუმი“) მინერალი, მანგანუმის წყალუხანგი; წარმოადგენს მაღანს მანგანუმის მისაღებად.

მანგანუმი (manganum) ქიმიური ელემენტი, ძნელდნობადი მოვერცხლისფრო ლითონი; იყენებენ მეტალურგიაში (სხვა ლითონებში შესადნობად), სოფლის მეურნეობაში (სასუქად), მედიცინაში და სხვ.

მარილი რთული ნივთიერება, რომელიც შედგება ლითონის ატომისა და მჟავური ნაშთისგან.

მარტივი ნივთიერება შედგება ერთი სახის (ერთი და იმავე ელემენტის) ატომებისაგან.

მასის ატომური ერთეული (მ.ა.ე)

dəyişən metal. Yandığı zaman ađ parlaq alov buraxır. Fotoqrafiyada, pirotexnikada və s. İstifadə olunur.

Makroelementlər kimyəvi elementlər, onların xaricində orqanizmin normal fəaliyyəti mümkün deyil.

Manqanit (manganum) mineral, manqanum hidrogen oksidi; manqanumun alınması üçün mənbəni təqdim edir.

Manqanum (manganum) kimyəvi element, çətin əriyən gümüşü metal; metalurgiyada istifadə olunur (başqa metallarda əriməsi üçün), kənd təsərrüfatında (gübrə üçün), tibbdə və s.

Duz mürəkkəb maddə, metal atomu və turşu qalıqlarından ibarətdir.

Sadə maddə bir növ (eyni elementin) atomlardan ibarətdir.

Kütlənin atom vahidi atomların kütləsinin ölçülməsi üçün qəbul

ატომების მასის გასაზომად შემოღებული სპეციალური ერთეული, რომლის სიდიდეა ^{12}C იზოტოპის მასის $1/12$.

მასის მუდმივობის კანონი რეაქციაში შესულ ნივთიერებათა მასა უდრის რეაქციის შედეგად მიღებულ ნივთიერებათა მასას.

მასური რიცხვი განისაზღვრება ატომბირთვის შემადგენელი ნაწილაკების პროტონებისა და ნეიტრონების რიცხვითაა ჯამით $A=p+n$.

მასური წილი სიდიდე, რომელიც გვიჩვენებს ა) ნივთიერების მასის რა ნაწილი მოდის ამა თუ იმ ელემენტზე; ბ) ნარევის მასის რა ნაწილი მოდის ნარევის შემადგენელ თითოეულ კომპონენტზე; გ) ხსნარის მასის რა ნაწილი მოდის გახსნილ ნივთიერებაზე. მასური წილის აღსანიშნავად გამოიყენება სიმბოლო w . მისი მნიშვნელობა იცვლება 0-დან 1-მდე. შეიძლება გამოსახოს პროცენტებში.

edilmiş xüsusi vahid, onun kəmiyyəti ^{12}C izotop kütləsinin $1/12$ -dir.

Kütlənin daimilik qanunu

reaksiyaya daxil olan maddələrin kütləsi reaksiya nəticəsində alınan maddələrin kütləsinə bərabərdir.

Kütlə ədədi atom nüvəsi üçün tərkib hissəciklərin protonlarının və neytronlarının ədədi cəmi ilə müəyyənləşir $A= p+n$

Kütlə qismi kəmiyyət, a) maddənin kütləsinin hansı hissəsinin bu və ya digər elementə gəldiyini; b) qarışıqın kütləsinin hansı hissəsinin qarışıqın tərkib komponentinə gəldiyini; məhlulun kütləsinin hansı hissəsinin həll edilən maddəyə gəldiyini göstərir. Kütlənin hissəsinin qeyd edilməsi üçün w simvolundan istifadə olunur. Onun əhəmiyyəti 0-dan 1-ə qədər dəyişir. Faizlərlə də göstərilə bilər.

მეთილის სპირტი (CH_3OH) ხის სპირტი, ხის მშრალი გამოხდის ერთ-ერთი შხამიანი პროდუქტი. ფართოდ გამოიყენება ლაბორატორიაში ფარმაცევტული პრეპარატების სინთეზისთვის, საღებავების დასამზადებლად და სხვ.

მეთოდი Gk. Methodes 1. ბუნებისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების მოვლენათა კვლევის, შეცნობის ხერხი. მაგ., ექსპერიმენტული მეთოდი. 2. ხერხი, წესი, წესების სისტემა რაიმე მოღვაწეობაში. მაგ., სწავლების მეთოდი.

მელიორაცია (ლათ. L. melioratio „გაუმჯობესება“) ღონისძიებათა სისტემა (ჭაობების ამოშრობა, მშრალი მიწების ხელოვნური მორწყვა), რომელიც მიზნად ისახავს მიწის არახელსაყრელი ბუნებრივი პირობების გაუმჯობესებას მისი ნაყოფიერების გაზრდის მიზნით.

მეორე ელექტრონული შრე სადაც

Metil spirti (CH_3OH) აგac spirti, აგacın quru emalının zəhərli məhsullarından biri. Laboratoriyada əczaçılıq preparatlarının sintezi üçün, boyaların hazırlanması və s. üçün istifadə olunur.

Metod Gk. Methodes 1. Təbiətin və ictimai həyatın hadisələrinin tədqiqinin, anlaşılmasının üsulu. Məs., eksperimental metod. 2. Hər hansı bir fəaliyyətdə üsul, qayda, qaydalar sistemi. Məs., tədris metodu

Meliorasiya (lat. L. melioratio “yaxşılaşdırma”) tədbirlər sistemi (bataqlıqların qurudulması, quru torpaqların süni suvarılması), onun məqsədi torpağın əlverişsiz təbii şərtlərinin yaxşılaşdırılmasıdır, onun məhsuldarlığının artırılması məqsədilə.

İkinci elektron parça onda dörd orbitalda maksimum səkkiz

ოთხ ორბიტალზე მოძრაობს
მაქსიმუმ რვა ელექტრონი.

მესამე ელექტრონული შრე სადაც
ცხრა ორბიტალზე მოძრაობს
მაქსიმუმ 18 ელექტრონი.

მეტა Gk.(რისამე) „შორის“, „შემ-
დეგ“, (რისამე) „გავლით“;
„გადა-“ რთული სიტყვის პირ-
ველი შემადგენელი ნაწილი;
აღნიშნავს შუალედურ მდგო-
მარეობას, მიღევნებას, მიყო-
ლას, რაიმეზე გადასვლას,
მდგომარეობის გამოცვლას,
გარდაქმნას. მაგ., მეტაგენეზი.
მეტამორფოზა.

მეტალები ქიმიური ელემენტების
დიდი ნაწილი (≈80%)
მეტალებია. იშვიათი გამონაკ-
ლისის გარდა მეტალის ატო-
მების გარე ელექტრონულ
შრეზე ერთი ან ორი ელექტრო-
ნი მოთავსებული. რაც უფრო
აღვილად გასცემს ატომი
ელექტრონს, მით უფრო
ძლიერია ელემენტის
მეტალური ბუნება. მეტალებს
უნოდებენ ამ ელემენტების

elektron hərəkət edir.

Üçüncü elektron parça burada
doqquz orbitalda maksimum 18
elektron hərəkət edir.

Meta Gk. (nəyinsə) “arasında”,
“sonra”, (nəyisə) “keçməklə”;
çətin sözün birinci tərkib hissəsi;
aralıq vəziyyətini qeyd edir,
keçidi, vəziyyətin dəyişməsinə,
çevrilməni. Məs., metagenez,
metamorföz.

Metallar kimyəvi elementlərin çox
hissəsi (≈80%) metallardır.
Nadir istisnalardan başqa, metal
atomunun kənar elektron
parçasında bir və ya iki elektron
yerləşdirilmişdir. Atom
elektronu nə qədər asanlıqla
ötürərsə, bir o qədər də
elementin təbiəti güclü olar.
Metalları bu elementlərin
müvafiq sadə maddələri də
adlandırırlar. Metallar möhkəm
maddələrdir. Onları istilik və
elektrik ötürücülüyü xarakterizə

შესაბამის მარტივ ნივთიერებებსაც. მეტალები მყარი ნივთიერებებია (გამონაკლისია თხევადი ვერცხლისწყალი). მათ ახასიათებს სიბოლო და ელექტროგამტარობა, ჭედადობა.

მეტალებია: Li, Na, K, Ca, Cu, Zn, Al, Fe და ა.შ.

მეტალთა ჰიდროქსიდები როგორც ნივთიერებები, რომლებიც მეტალის ატომისა და მასთან დაკავშირებული ერთი ან რამდენიმე ჰიდროქსიდის ჯგუფებისგან შედგება.

მეტალური ბმა ქიმიური ბმა, რომელიც აღიძვრება მეტალების კრისტალებში მეტალის კათიონებსა და „ელექტრულ აირს“ შორის ურთიერთმიზიდვის შედეგად.

მეტამორფული ქანი წარმოიქმნება დედამიწის სიღრმეში წნევისა და ტემპერატურის გავლენით ქანების გარდაქმნისას გალღობის გარეშე.

მთავარი კვანტური რიცხვი n ახასიათებს ორბიტალის ზომას

edir, asanlıqla formasını dəyişməsi. Metallardır: Li, Na, K, Ca, Cu, Zn, Al, Fe və s.

Metalların hidrokksidləri mürkkəb maddələr, onlar metal atomu və onunla əlaqədar bir və ya bir neçə hidrokksil qruplarından ibarətdirlər.

Metal rabitə metalların kristallarında metalın kationların və “elektrik qazın” arasında qarşılıqlı cazibə nəticəsində hərəkət edən kimyəvi rabitə.

Metamorfik süxur Yer in dərinliyində təzyiqlə və temperaturun təsiri ilə süxurların dəyişməsi ilə yaranır.

Əsas kvant ədədi orbital ölçünü və enerjini xarakterizə edir.

და ენერჯიას.

მთავარი ქვეჯგუფი „ა“ ქვეჯგუფი
მსგავსი ქიმიური ელემენტების
ვერტიკალური მწკრივი, რომელ-
ლიც შეიცავს, როგორც დიდი
ისე მცირე პერიოდის
ელემენტებს.

მიკროელემენტები (Chem.Gk.
mikrosL. Elementum - „პატარა“,
„მცირე“ და „ელემენტი“) ქიმი-
ური ელემენტები, რომლებიც
მოიპოვება მცენარეულ და
ცხოველურ ორგანიზმებში
(პროცენტის მეათასედი
ნაწილების რაოდენობით).

მიკროსკოპი ხელსაწყო, რომელ-
საც აქვს შესაძლებლობა,
მიიღოს ობიექტის ძლიერ
გადიდებული გამოსახულება.

მიკროსკოპია 1. პრაქტიკული
დისციპლინა, რომელიც სწავ-
ლობს მიკროსკოპის მოწყობი-
ლობასა და გამოყენებას,
აგრეთვე მიკროსკოპული
პრეპარატების მომზადებას.
2. რისამე შესწავლა მიკროს-
კოპის საშუალებით.

Əsas yarımqrup, “a” yarımqrupu
oxşar kimyəvi elementlərin
vertikal cərgəsi, həm böyük,
eləcə də kiçik mərhələlərin
elementlərindən ibarətdir.

Mikroelementlər (Chem.Gk.
mikrosL. Elementum “balaca”,
“az” və “element”) kimyəvi
elementlər, onlar bitki və
heyvani orqanizmlərdə əldə
edilir (faizin mində bir hissəsinin
sayı ilə)

Mikroskop cihaz, onun obyektin
çox böyüdülmüş təsvirini
yaratmaq imkanı var.

Mikroskopiya 1. Praktiki intizam,
mikroskopun cihazını və
istifadəsini öyrənir, eləcə də
mikroskopik preparatların
hazırlanmasını. 2. Mikroskopun
vasitəsilə nəyinsə öyrənilməsi.

მიკროსტრუქტურა ნივთიერებათა აგებულება, რის დანახვაც უმიკროსკოპოდ არ შეიძლება.

მიკროქიმია (Gk. mikros „მცირე და ქიმია“) მეცნიერება ქიმიური ანალიზისა და სინთეზის ხერხების შესახებ, რომლებსაც მიმართავენ უმცირესი რაოდენობის ნივთიერებებზე ცდების დროს.

მიმოცვლის რეაქცია რეაქცია რთულ ნივთიერებებს შორის, რომლის დროსაც მორეაგირე ნივთიერებები მიმოიცვლება შემადგენელი ნაწილებით.

მინერალი ბუნებრივი მყარი კრისტალური ნივთიერება, რომელიც წარმოიქმნება დედამიწის წიაღში სხვადასხვა ფიზიკური და ქიმიური პროცესების დროს.

მინერალიზატორები მაგმაში გახსნილი აირები (ფთორი, ქლორი და სხვ.) და წყლის ორთქლი, რომლებიც ხელს უწყობენ ამოფრქვეული ქანების კრისტალიზაციას.

მინერალიზაცია, მინერალიზება 1. ორგანულ ნივთიერებათა გარ-

Mikrostruktur maddələrin quruluşu, onu mikroskopsuz görmək mümkün deyil.

Mikrokimya (Gk. Mikros “az və kimya”) kimyəvi analiz və sintez haqqında elm, onlar az saylı maddələrin üzərində sınaqlar zamanı müraciət olunur.

Mübadilə reaksiyası mürəkkəb maddələr arasında reaksiya, bu zaman reaksiya verən maddələr tərkib hissələri ilə dəyişirlər.

Mineral təbii möhkəm kristal maddə, Yer in dərinliyində müxtəlif fiziki və kimyəvi prosesləri zamanı

Mineralizatorlar maqmada həll olunan qazlar (ftor, xlor və s.) və su buxarı, onlar püskürmüş süxurların kristallaşdırılmasına dəstək verirlər.

Minerallaşdırma 1. Üzvi maddələrin minerallara çevrilməsi, mineral birləşmələrə.

დაქმნა მინერალებად, მინერალურ ნაერთებად. 2. რისამე გაჯერება მინერალური მარილებით.

მინერალოგი მინერალოგიის სპეციალისტი.

მინერალოგია [ფრანგ. minéral მინერალი და ბერძ. logos მოძღვრება] მეცნიერება მინერალების შესახებ.

მოდიფიკაცია (ფრანგ. modification) 1. საგნის ან მოვლენის ისეთი სახეცვლილება, რომელიც არ ეხება მის არსს (ამ მნიშვნელობით იხმარება აგრეთვე მოდიფიცირება). 2. ასეთი სახეცვლილების შედეგად მიღებული საგანი ან მოვლენა (მაგ., ნახშირბადის მოდიფიკაციებია: ნახშირი, გრაფიტი, ალმასი).

მოლეკულა ნივთიერების უმცირესი ნაწილაკი, რომელსაც ამ ნივთიერების შედგენილობა და ქიმიური თვისებები აქვს შენარჩუნებული.

მოლეკულური კრისტალური სტრუქტურა ისეთი კრისტალური

2. ნაყინა mineral duzlarla tutuřdurulması.

Mineraloq mineralogiyanın mütəxəssisi

Mineralogiya (frans. Mineral və yunan. Logos elm) minerallar haqqında elm

Modifikasiya (frans. modification)

1. Əşyanın və ya hadisənin onun mahiyyətinə aid olmadığı dəyişkənliyi, (bu əhəmiyyətlə eləcə də modifikasiyaləşdırma istifadə olunur). 2. Belə bir dəyişkənliyin nəticəsində alınan əşya və ya hadisə (məs., kömür, qrafit, almaz)

Molekul maddənin xırda hissəciyi, hansının bu maddənin tərkibi və kimyəvi xassələri saxlanılmışdır.

Mollekul kristal strukturu qovşaqlarında mollekullar yerləşən kristal struktur.

სტრუქტურა, რომლის კვანძებში მოთავსებულია მოლეკულები.

მოლეკულური მასა (ფარდობითი მოლეკულური მასა) სიდიდე, რომელიც გვიჩვენებს, თუ რამდენჯერ მეტია მოცემული ნივთიერების ერთი მოლეკულის მასა 1მ.ა.ე-ზე, ანუ ნახშირბადის ^{12}C იზოტოპის 1/12-ზე. აღინიშნება Mr-ით..

მოლი ნივთიერების რაოდენობის საზომი ერთეული. ნებისმიერი ნივთიერების ერთი მოლი შეიცავს $6,0210^{23}$ სტრუქტურულ ერთეულს (ატომს, მოლეკულას, იონს).

მოლიბდენი (molybdos „ტყვია“) ქიმიური ელემენტი, მაგარი, ვერცხლისფერად მზინავი ლითონი; ფართოდ იყენებენ ტექნიკაში.

მოლური მასა ნივთიერების ერთი მოლის მასა გრამებში, აღინიშნება M, განზომილება გ/მოლი. გამოითვლება ფორმულით $M=m/n$, სადაც m-ნივთიერების მასაა, n-ნივთიერების რაოდენ-

Molekul kütləsi (nisbi molekul kütləsi) kəmiyyət, hansı göstərir ki, verilən maddənin bir molekul kütləsi 1 m.a.v.-dən, yəni karbonun ^{12}C izotopunun 1/12-dən neçə dəfə çoxdur. Mr ilə qeyd edilir.

Mol maddənin sayının ölçü vahidi. İstənilən maddənin bir molu $6,0210^{23}$ struktur vahidini əhatə edir (atomu, molekulu, ionu).

Molibden (molybdos qurğuşun) kimyəvi element, möhkəm, gümüşü rəngli metal; texnikada geniş istifadə olunur.

Mol kütləsi maddənin bir molunun kütləsi qramlarda, M ilə qeyd edilir, ölçüsü q/mol. $M=m/n$ düsturu ilə hesablanır, burada m- maddənin kütləsi, n- maddənin sayıdır.

ნობა.

მოლური მოცულობა მუდმივი სიდიდეა და განისაზღვრება ფორმულით $V_m = V/n$, სადაც V - არის აირადი ნივთიერების მოცულობა, n -მისი რაოდენობა, ანუ მოლთა რიცხვი.

მონო (ბერძნ.) ერთი.

მონოსაქარიდი საქარიდი, რომელიც ჰიდროლიზს არ განიცდის.

მოქმედ მასათა კანონი ქიმიური რეაქციის სიჩქარე პროპორციულია მორეაგირე ნივთიერებების კონცენტრაციების ნამრავლისა.

მოცულობითი წილი ნარევის შემადგენელი ერთ-ერთი ნივთიერების მოცულობის ფარდობა ნარევის მოცულობასთან.

მჟავა ოქსიდი ოქსიდი, რომელსაც შეესაბამება მჟავა.

მჟავეები რთული ნივთიერებები, რომლებიც მეტალით ჩანაცვლების უნარის მქონე ერთი ან რამდენიმე ატომი

Mol həcmi daimi kəmiyyət və $V_m = V/n$ düsturu ilə müəyyənləşdirilir, burada V - qazın maddə həcmi, n -onun sayı, yəni molların sayıdır.

Mono (yunanc.) bir.

Monosaxarid saxarid, hidrolizə məruz qalmır.

Fəaliyyətdə olan kütlələrin qanunu kimyəvi reaksiyanın sürəti reaksiya göstərən maddələrin konsentrasiyalarının vurulmasına mütənasibdir.

Həcmi hissə qarışığın tərkib maddələrindən birinin həcmnin nisbəti qarışığın həcmi ilə.

Oksid turşusu turşunun uyğun olduğu oksid.

Turşular mürəkkəb maddələr, onlar metalla əvəzlənə bilər olan bir və ya bir neçə atom hidrogenindən və turşunun qalıqından ibarətdirlər.

წყალბადისა და მჟავას
ნაშთისგან შედგებიან.

მჟავეური (მჟავა) მარილები მარი-
ლები, რომელთა შემადგენ-
ლობაში მეტალისა და მჟავას
ნაშთის გარდა წყალბადის
ატომებიც შედიან.

მჟანგავეები ატომები, რომლებიც
განიცდიან აღდგენას.

ნავთობი მუქი ფერის ბლანტი თხე-
ვადი მასა, რომელსაც მოიპო-
ვებენ დედამიწის წიაღიდან. შე-
დგება ნაჯერი, ციკლური და
არომატული ნახშირწყალბადე-
ბისგან. შეიცავს ასევე უანგბად-,
გოგირდ- და აზოტშემცველ
ორგანულ ნივთიერებებს. ნავ-
თობის გადამუშავების შედეგად
იღებენ სანვავს შიდაწვისა და
რეაქტიული ძრავებისთვის, ტექ-
ნიკურ და საყოფაცხოვრებო
სანვავს, საცხის და საპოხ ზე-
თებს, გუდრონს. ნავთობი ქი-
მიური წარმოების ძირითადი
ნედლეულია.

ნავთობის თანამდგევი აირები აირ-
ები, რომლებიც გამოიყოფა

Turşu duzları tərkibində metal və
turşu qalığından başqa hidrogen
atomları da olan duzlar

Oksidləşdiricilər bərpaya məruz
qalan atomlar

Neft tünd rəngli yapışqanlı maye
kütlə, onu Yer in səthindən
tapırlar. Dövri və ətirli
karbohidratlardan ibarətdir.
Eləcə də oksigen, kükürd və
azotu əhatə edən üzvi
maddələrdən ibarətdir. Neftin
emalı nəticəsində daxili yanma
və reaktiv mühərrik üçün
yanacağı əldə edirlər, texniki və
məişət yanacağı, yağlayıcıları.
Neft kimyəvi istehsalın əsas
xammalıdır.

Nefti müşaiət edən qazlar neft
buruğundan neft əldə edildikdə
ayrılan qazlar. Əsasən metan,

ნავთობის ჭაბურღილებიდან ნავთობის მოპოვებისას. ძირითადად შედგება მეთანის, ეთანის, პროპანისა და ბუთანებისაგან.

ნანომეტრი იგივე მილიმიკრონი ულტრასტრუქტურების საზომი ერთეულია. $1\text{მმ}=10^9\text{მ}$. ამავე დროს, იგი მილიმეტრის მემილიონედი ნაწილია.

ნარევი ორი ან მეტი ნივთიერების შერევით მიღებული ერთობლიობა.

ნატრიუმი (natrium) ქიმიური ელემენტი, თეთრი ფერის რბილი ტუტოვანი ლითონი. ნატრიუმის სულფიტი - გოგირდოვანი მინერალი; იყენებენ ფოტოგრაფიაში (შედის გამამჟღავნებელი ხსნარის შემადგენლობაში).

ნახევრად დაშლის პერიოდი დროის მონაკვეთი, რომლის განმავლობაშიც იშლება არსებული რადიოაქტიური ელემენტების ატომების ნახევარი.

ნახშირწყალბადები ორგანული ნივთიერებები, რომელთა მო-

etan, propan və butanlardan ibarətdir.

Nanometr, eynilə milimikron ultrastrukturaların ölçü vahididir. $1\text{ nm}=10^9\text{ m}$. Eyni zamanda millimetrin milyonda bir hissəsidir.

Qarışıq iki və ya artıq maddənin qarışdırılması ilə alınan birlik.

Natrium (natrium) kimyəvi element, ağ rəngli yumşaq sink metalı. Natrium sulfit – kükürlü mineral; fotoqrafiyada istifadə olunur (təsviri məhlulun tərkibinə daxildir)

Yarımparçalanma mərhələsi zaman parçası, onun ərzində mövcud radioaktiv elementlərin atomlarının sayı parçalanır.

Karbohidratlar üzvi maddələr, onların molekulları karbon və hidrogen atomlarından ibarətdir.

ლეკულები ნახშირბადისა და წყალბადის ატომებისგან შედგება. არსებობს ნაჯერი, ციკლური, უჯერი და არომატული ნახშირწყალბადები.

ნახშირწყლები ორგანული ნივთიერებები, რომელთა მოლეკულების შედგენილობა შეიძლება ასე გამოისახოს: $C_n(H_2O)_m$. ნახშირწყლები მრავალატომიანი ალდეჰიდო-კეტინო სპირტები ან მათი კონდენსაციის შედეგად მიღებული ნივთიერებებია.

ნაჯერი ხსნარი ხსნარი, რომელშიც მოცემულ პირობებში ნივთიერების მაქსიმალური რაოდენობა გახსნილი.

ნეიტრალიზაცია მჟავისა და ტუტის ურთიერთქმედების რეაქცია. მიღებული ნივთიერებას არც ტუტის და არც მჟავის თვისებები არა აქვს.

ნახშირბადი (ქიმიური სიმბოლო - C) მენდელეევის პერიოდული სისტემის მე-2 პერიოდის მე-4 ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი, მისი

Hüdudi, dövri, qeyri-hüdudi, ətirli karbohidratlar vardır.

Karbon suları üzvi birləşmələr, onların molekullarının tərkibi belə görünə bilər: $C_n(H_2O)_m$. Karbon suları çoxatomlu aldehid-ketin spirtləri və ya onların kondensasiyası nəticəsində alınan maddələrdir.

Hüdudi məhlul, onda verilən şərtlərdə maddənin maksimal sayı həll olunur.

Neytrallaşdırma turşu və qələvinin qarışılıqlı təsir reaksiyası. Alınan maddənin nə qələvi və nə də turşu xassəsi yoxdur.

Karbon (kimyəvi simvolu - C) Mendeleeyevin dövri sisteminin 2-ci mərhələsinin 4-cü qrupunun əsas yarımqrupun kimyəvi elementidir, onun sıra nömrəsi – 6, izotopların təbii qarışığının

რივითი ნომერია - 6, იზოტოპების ბუნებრივი ნარევის ატომური მასა - 12,0107 გ/მოლი.

ნეიტრონი დაუმუხტავი ნაწილაკი, რომლის მასა დაახლოებით პროტონის მასის ტოლია; მისი სიმბოლოა n.

ნეონი (neos „ახალი“) ქიმიური ელემენტი, უფერო და უსუნო გაზი; იყენებენ სასიგნალო და სარეკლამო გასანათებელი ხელსაწყოების გასაფენებად.

ნივთიერება ის, რისგანაც შედგება სხეული. ყოველ ნივთიერებას თავისი თვისებები აქვს, რითაც ის ჰგავს სხვა ნივთიერებას ან განსხვავდება მისგან.

ნიკელი (Nickel) ქიმიური ელემენტი, ვერცხლისფერი ძნელდნობადი ლითონი.

ნიტრატები აზოტმჟავას მარილები, გვხვდება ყველა მცენარეში, რადგან მათ დიდი როლი ენიჭებათ მცენარის ზრდის საქმეში.

ნიტრირება აზოტმჟავასთან ურთიერთქმედება, შედეგად

atom kütləsi – 12,0107 g/mol-dur.

Neytron yüklənən hissəcik, onun kütləsi təxminən protonun kütləsinə bərabərdir; onun simvoludur n.

Neon (neos “yeni”) kimyəvi element, rəngsiz, qoxusuz qaz; siqnal və reklam işıqlandırıcı cihazların doldurulması üçün istifadə olunur.

Maddə cismin ibarət olduğu maddə. Hər maddənin öz xassələri vardır, onunla başqa maddəyə oxşayır və ondan fərqlənir.

Nikel (Nickel) kimyəvi element, gümüş rəngli çətin əriyən metal.

Nitratlar azot turşusu duzları, hər bir bitkidə təsadüf edilir, çünki onlara bitkinin yetişmə işində böyük rol həvalə olunur.

Nitratlaşdırma azot turşusunun qarşılıqlı təsiri, onun nəticəsində nitrobirləşmələr alınır.

მიიღება ნიტრონაერთები.

ნიტრიფიკაცია (ბერძნ. „ნიტრონ“-გვარჯილა, „ფოსფორ“-კეთება) გვარჯილის კეთება.

ნონა (ლათ.) ცხრა.

ნუკლიდი ატომის ბირთვი, რომელიც შედგება ელემენტარული ნაწილაკებისაგან, რომელთაგან მნიშვნელოვანია პროტონები და ნეიტრონები.

ნუკლონები ბირთვის ნაწილაკები პროტონები და ნეიტრონები.

ოზონი O_3 აირი, რომელიც შედგება ჟანგბადის სამი ატომისაგან. იგი ბუნებრივად გროვდება სტრატოსფეროში და გარს აკრავს ჩვენს პლანეტას, რითაც უზრუნველყოფს ადამიანების დაცვას მზის მავნე ულტრაიისფერი გამოსხივებისაგან.

ოლეუმი გოგირდის ოქსიდის ხსნარი გოგირდმჟავაში.

ოლეფინი (ლათ.: „ოლეუმ“ ზეთი, ზეთისმაგვარი) ალკენები, უჯერი რიგის ნახშირწყალბადები, რომლებიც მოლეკულაში შეიცავენ ერთ ორმაგ ბმას და

Nitrifikasiya (yunanc. “nitron”, “poser” edirəm) nitronun alınması.

Nona (lat.) doqquz.

Nuklid atom nüvəsi, elementar hissəciklərdən ibarətdir, onların arasında protonlar və neytronlar vacibdir.

Nuklonlar nüvənin hissəcikləri protonlar və neytronlar.

Ozon O_3 , oksigenin üç atomundan ibarət qaz. Təbii olaraq stratosferdə toplanılır və planetimizi əhatə edir, onunla da insanların zərərli ultrabənövşəyi şüalandırmadan müdafiəsini təmin edir.

Oleum kükürd turşusunda kükürd oksidi məhlulu.

Olefin (lat. “oleum” duru yağ, yağ bənzer) alkenlər, qeyri-hüdudi sıradan karbohidratar, onların molekulunda bir ikiqat birləşmə var və onların ümumi düsturudur C_nH_{2n} .

მათი ზოგადი ფორმულაა C_nH_{2n} .

ორბიტალი ატომბირთვის მიმდებარე სივრცე, სადაც ელექტრონის ყოფნის ალბათობა მაქსიმალურია.

ორგანული ნივთიერება ყველა ნახშირბაღმემცველი ნივთიერება, გარდა შესაბამისი მარტივი ნივთიერებებისა, ნახშირბადის ოქსიდებისა (CO და CO_2), ნახშირმჟავისა და მისი მარილების (H_2CO_3 , $NaCO_3$ და ა. შ.). სხვაგვარად: ნახშირწყალბადები და მათი ნაწარმოები.

ორმაგი მარილები მარილები, რომლებიც ორი მეტალის ატომისა და ერთი მჟავას ნაშთისგან შედგებიან.

ორფუძიანი მჟავა მჟავა, რომლის მოლეკულაში მეტალის ატომით ჩანაცვლების უნარის მქონე ორი ატომი წყალბადია. ორგანული ორფუძიანი მჟავები შეიცავენ ორ $COOH$ ჯგუფს.

ოსმიუმი ($osm\bar{e}$) „სუნი“ ქიმიური ელემენტი, მაგარი მყიფე ლითონი მოლურჯო ფერისა;

Orbital atom nüvəsinin yerləşdiyi məkan, burada elektronun olması ehtimalı maksimaldır.

Üzvi maddə bütün karbonları əhatə edən maddə, müvafiq sadə maddələrdən, karbon oksidlərindən (CO və CO_2), karbon turşusu və onun duzlarından (H_2CO_3 , $NaCO_3$ və s.) başqa. Başqa cür: karbohidratlar və onların məmulatları.

İkiqat duzlar iki metal atomu və bir turşu qalığından ibarət duzlar.

İkiköklü turşu onun molekulunda metal atomu ilə əvəz etmə bacarığına malik iki atom hidrogenidir. Üzvi ikiköklü turşular iki $COOH$ qrupundan ibarətdirlər.

Osmium ($osm\bar{e}$) kimyəvi element, göyümtül rəngdə möhkəm metal; platin yataqlarından alınır.

იღებენ პლატინის მადნიდან.

ოსმოსი (ὄσμος „ბიძგი“, „დანო-
ლა“) გამსხნელის თანდათანო-
ბით შეღწევა ხსნარში მათი გამ-
ყოფი თხელი ტიხრის გავლით.

პლატინა (Sp. platina) ქიმიური
ელემენტი, ფოლადისფერი
კეთილშობილი ლითონი; დიდი
გამოყენება აქვს ტექნიკაში.

ცეზიუმი (ლათ. caesius ცისფერი)
ქიმიური ელემენტი, მოვერცხ-
ლისფრო რბილი ტუტე
ლითონი.

ირიდიუმი (iris (iridos „ცისარტყე-
ლა“) ქიმიური ელემენტი, მძიმე,
ძნელდნობადი მონაცრისფრო-
თეთრი ლითონი,
პლატინასთან ახლოს მდგომი
და მასზე მაგარი.

ოქსიდი რთული ნივთიერება, რო-
მელიც ორი ელემენტის ატომე-
ბისგან შედგება, - ამათგან ერთი
აუცილებლად უნებგაღია.

ოქტა (ლათ.) რვა.

პალადიუმი (Palladium) ქიმიური
ელემენტი, მოვერცხლისფრო
ლითონი პლატინის ჯგუფისა;

Osmos (ὄσμος „təkan“, “əymə”)
həllecinin yavaş-yavaş
məhlulə çatması, onları bölən
nazik arakeçmə vasitəsilə.

Platina (Sp. platina) kimyəvi
element, polad rəngli nəcib
metal; texnikada geniş tətbiq
olunur.

Seziium (lat. caesius mavi) kimyəvi
element. Gümüşü rəngdə
yumşaq sink metalı.

İridium (iridos “göyqurşağı”)
kimyəvi element, ağır, çətin
əriyən, bozuntul-ağ metal,
platina yaxın olan və ondan ağır.

Oksid mürəkkəb maddə, iki
elementli atomlardan ibarətdir,
onlardan biri mütləq oksigendir.

Okta (lat.) səkkiz.

Paladium (Palladium) kimyəvi
element, gümüşü metal platin
qrupundan; texnikada, tibbdə və
sairədə istifadə olunur.

იყენებენ ტექნიკაში, მედიცინაში.

პარა- (Gk. Para „- თან“, „ახლოს“; „გარეთ“, „გარეშე“ რთული სიტყვის პირველი შემადგენელი ნაწილი; აღნიშნავს რამესთან ახლოს არსებობას ან რისამე გადახრას, დარღვევას. მაგ., პარაბიოზი. პარამაგნეტიზმი, პარაქრონიზმი.

პარაფინები ნაჯერი ნახშირწყალბადებია (ალკანები). ისინი შედგებიან მხოლოდ ნახშირბადისა და წყალბადის ატომებისაგან. დაბალი რეაქციის უნარი გამო უწოდებენ პარაფინებს.

პაულის პრინციპი ატომში არ შეიძლება იყოს ორი ელექტრონი, რომელთა ოთხივე კვანტური რიცხვი ერთნაირია, აქედან გამომდინარე, ერთ ორბიტალზე შეიძლება იმყოფებოდეს მხოლოდ ორი ელექტრონი ურთიერთსაწინააღმდეგო სპინით.

პენტა (pente) „ხუთი“ რთული სიტყვის პირველი შემადგენელი ნაწილი; ნიშნავს ხუთს.

Para – (Gk. Para “ilə”, “yanında”, “kənarında”, “xaric”) mürəkkəb sözün birinci tərkib hissəsidir; nəyə isə yaxın olmanı və ya nəyinsə əyilməsini, pozulmasını bildirir. Məs. parabioz, paramaqnetizm, paraxronizm.

Parafinlər hüdudi karbohidratlar (alkanlar), onlar yalnız karbon və hidrogenin atomlarından ibarətdirlər. Aşağı reaksiya bacarığına görə parafinlər adlanırlar.

Paul prinsipi dörd kvant ədədi eyni olan atomda iki elektron ola bilməz, bundan irəli gələrək, bir orbitalda yalnız iki elektron ola bilər, qarşılıqlı spinlə.

Penta (pente) “beş” mürəkkəb sözün birinci tərkib hissəsidir; beşi bildirir. Məs., pentaedr. Pentametr.

მაგ., პენტაედრი. პენტამეტრი.

პენტოზები მონოსაქარიდები, რომელთა მოლეკულა ხუთ ატომ ნახშირბადს შეიცავს.

პეპტა (ბერძნ.) შვიდი.

პერიოდი ელემენტთა ჰორიზონტალური მწკრივი, რომელიც იწყება ტუტე მეტალით და მთავრდება ინერტული აირით.

პერიოდული სისტემა (ტაბულა) ქიმიური ელემენტების სისტემატიზებული ერთობლიობა, სადაც ვლინდება გარკვეული კანონზომიერებები.

პერიოდულობის კანონი მარტივ ნივთიერებათა თვისებები, შესაბამისი რთული ნივთიერებების თვისებები და ფორმები პერიოდულ დამოკიდებულებაში ელემენტის ატომგულის მუხტის სიდიდესთან.

პი (π) ბმა კოვალენტური ბმის ნაირსახეობა, რომელიც აღიძვრება p და p, d და d, p და d ელექტრონების ელექტრონული ღრუბლების გადაფარვით ატომთა ელექტრონული

Pentozlar monosaxaridlər, onların molekulu beş atom karbonunu əhatə edir.

Pepta (yunanc.) yeddi.

Dövr elementlərin üfqi sırası, qəlvə metalları ilə başlayır və inert qazlarla başa çatır.

Dövri sistem (cədvəl) kimyəvi elementlərin sistemləşdirilmiş vəhdəti, burada müəyyən qanunauyğunluqlar aşkarlanırlar.

Dövrilik qanunu müvafiq mürəkkəb maddələrin xassələri və formaları dövrü yanaşmalarında sadə maddələrin xassələri, elementin atom nüvəsi yükünün kəmiyyəti ilə.

Pi (π) kovalent rabitənin növü, p və p,d və d,p və d elektronlar buludunun atomların elektron buludunun simmetriya oxuna perpendikulyar olaraq örtülməsi ilə yaranır.

ღრუბლების სიმეტრიის ღერ-
ძის პერპენდიკულარულად.

პიგმენტი (ლათ.) საღებავი. საღე-
ბავი ნივთიერება, რომელიც
ფერს აძლევს ცოცხალი ორგა-
ნიზმის ქსოვილებს.

პირ-, პირო- (Gk. pyr ცეცხლი, სიყ-
ხე, სიმხურვალე) როთული სიტყ-
ვის პირველი შემადგენელი
ნაწილი; ნიშნავს სიმხურვალეს-
თან, მაღალ ტემპერატურასთან
დაკავშირებულს. მაგ., პირჰე-
ლიომეტრი, პიროტექნიკა.

პიროლიზი (ბერძნ. „პირო“ ცეცხ-
ლი, „ლიზი“ დაშლა) ნივთიე-
რების დაშლა გახურებით

პირომეტალურგია მეტალების
აღდგენა მაღალ ტემპერა-
ტურაზე.

პლასტიკური (ბერძნ.) მოქნილი,
რბილი

პნიკტოგენები ელემენტების
ბუნებრივი ოჯახი. ელემენტთა
პერიოდული სისტემის V^a
(მთავარი ქვეჯგუფის) ჯგუფის
ელემენტები. ესენია: აზოტი,
ფოსფორი, დარიშხანი,

Pigment (lat.) boya. Boya
maddəsi, canlı orqanizmin
toxumalarına rəng verir.

Pir-, piro- (Gk. Pyr od, alov)
mürəkkəb sözün birinci tərkib
hissəsidir; qaynar, yüksək
temperaturla əlaqədarı bildirir.
Məs., piheliometr, pirotexnika.

Piroliz (yunanc. “piro” od, “liz”
parçalanma) maddənin
qızdırılma ilə parçalanması

Pirometalurgiya metalların yüksək
temperaturda bərpası

Plastik (yunanc.) elastiki, yumşaq

Pniktogenlər elementlərin təbii
ailəsi. Elementlərin dövrü
sisteminin Va (əsas
yarımqrupların) qrupunun
elementləri. Bunlardır: azot,
fosfor, arsen, stibium və bismut.

სტიბიუმი და ბისმუტი.

პოზიტრონი ელემენტარული ნაწილაკი, რომლის მასა ელექტრონის მასის ტოლია, ხოლო მუხტი $1+$; აღინიშნება e^+ .

პოლარიზაცია (ბერძნ.) ელექტრული დენის მოქმედებით მოლეკულებისა და იონების გადანაცვლება, გამიჯვნა ერთმანეთისაგან.

პოლარული კოვალენტური ბმა კოვალენტური ბმა, რომელიც აღიძვრება განსხვავებული ელექტროუარყოფითობის მქონე ელემენტის ატომებს შორის.

პოლიკონდენსაცია დაბალი მოლეკულური მასის მქონე ნივთიერებებისგან პოლიმერის წარმოქმნის პროცესი, რომელსაც თან ახლავს წყლის (ზოგჯერ სხვა დაბალმოლეკულური მასის მქონე ნივთიერების) წარმოქმნა.

პოლიმერი მაღალი მოლეკულური მასის მქონე ნივთიერება, რომელიც ერთნაირ, მრავალ-

Pozitron elementar hissəcik, onun kütləsi elektronun kütləsinə bərabərdir, yükü isə $1+$; e^+ ilə qeyd edilir.

Polyarlaşma (yunanc.) elektrik cərəyanının təsiri ilə molekulların və ionların əvəz edilməsi, bir-birindən ayrılması.

Polyar kovalent rabitə kovalent rabitə, fərqli elektromənfiliyi olan element atomları arasında yaranır.

Polikondensasiya aşağı molekulyar kütləsi olan maddələrdən polimerin yaradılması prosesi, onu suyun (bəzən başqa aşağı molekulyar kütləsi olan maddənin) əmələ gəlməsi müşaiət edir.

Polimer yüksək molekulyar kütləsi olan maddə, eyni, dəfələrlə təkrarlanan atomların qruplaşdırılmasından ibarətdir. Bu

გზის განმეორებად ატომთა და-
ჯგუფებებს შეიცავს. ამ განმეო-
რებად ჯგუფებს ელემენტარუ-
ლი რგოლი ჰქვია.

პოლიმერიზაცია დიდი რაოდე-
ნობით ერთნაირი მოლეკულე-
ბისაგან ერთი მაკრომოლეკუ-
ლის წარმოქმნის ქიმიური
რეაქცია.

პოლიმერიზაციის რეაქცია რეაქ-
ცია, რომლის დროსაც დაბალ-
მოლეკულური ნაერთიდან მიი-
ღება მაღალმოლეკულური
ნაერთი.

პოლიმერიზაციის ხარისხი რიცხვი,
რომელიც გვიჩვენებს
პოლიმერში ელემენტარული
რგოლების რაოდენობას.

პოლიმეტალური (ბერძნ. „პოლი“
მრავალი, „მეტალი“ ლითონი)
რამდენიმე ლითონის შემცვე-
ლი

პოლისაქარიდები მონოსაქარი-
დების პოლიკონდენსაციის
შედეგად მიღებული ნივთიერე-
ბები.

პოლონიუმი VI ჯგუფის მთავარი

təkrarlanan qruplar elementar
dairə adlanırlar.

Polimerizasiya çoxlu sayda eyni
molekullardan ibarət bir
makromolekulun yaradılmasının
kimyəvi reaksiyası.

Polimerizasiyanın reaksiyası bu
zaman aşağı molekulyar
birləşmədən yüksək molekulyar
birləşmə alınır.

Polimerizasiyanın səviyyəsi
polimerdə elementar halqaların
sayını göstərən ədəd.

Polimetal (yunanc. Poli çoxlu,
metal - metal) bir neçə metaldan
ibarət olan

Polisaxaridlər monosaxaridlərin
polikondensasiyasının
nəticəsində alınan maddələr.

Polonium VI qrupun əsas
yarımqrupunun kalkogenləri,

ქვეჯგუფის, ქალკოგენები, ელემენტის ატომური ნომერი 84 და აღინიშნება სიმბოლოთი Po (ლათ. Polonium), რადიოაქტიური ნახევრად ლითონი, მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერისაა. არ გააჩნია სტაბილური იზოტოპები. ელემენტს პოლონეთის საპატივცემლოდ (ლათ. Polonia) ეწოდა.

პრეციფიტატი (ლათ.) ნალექი

პროთიუმი H წყალბადის იზოტოპი, რომლის ბირთვი შეიცავს ერთ პროტონს, ხოლო ნეიტრონების რიცხვი ტოლია ნულის.

პრომეთეუმი რადიოაქტიური ქიმიური ელემენტი ლანთანოიდების ჯგუფისა; აღმოაჩინეს ამერიკელმა მეცნიერებმა 1945 წ.

პრომოტორი (promoveo წინ ვწევ) ისეთი ნივთიერება, რომელიც აძლიერებს კატალიზატორის მოქმედებას.

პროპანი ორგანული ნაერთი; მიიღება ნავთობიდან; ბუტანთან ერთად იყენებენ სათბობად და

elementin atom nömrəsi 84 və Po (lat. Polonium) simvolu ilə qeyd edilir. Radioaktiv yarımmetal, gümüşü-ağ rəngli. Sabit izotopları yoxdur. Elementə Polşanın şərəfinə (lat. Polonia) ad verilib.

Presifitat (lat.) çöküntü

Protium hidrogen izotopudur, onun nüvəsi bir protondan ibarətdir, neytronların sayı isə sıfıra bərabərdir.

Prometeum lantanoidlərin qrupundan radioaktiv kimyəvi element ; amerikalı alimlər 1945-ci ildə kəşf etmişlər.

Promotor (promoveo irəli çəkirm) katalizator təsirini gücləndirən maddə.

Propan üzvi birləşmə; neftdən alınır; butanla birlikdə istilik üçün və mühərrik yanacağı üçün daxili yanacaq kimi istifadə

შიგანვის ძრავების სანვავად.

პროპორცია (L. proportio) თანაფარდობა ნაწილებს შორის.

პროტაქტინიუმი რადიოაქტიური ქიმიური ელემენტი, რომელიც მიეკუთვნება აქტინიდებს; წარმოადგენს მონაცრისფრო თეთრ უჟანგავ ლითონს (აღმოაჩინეს 1918 წ.).

პროტონი (Gk. prōtos პირველი) ნივთიერების დადებითად დაუხტული ელემენტარული ნაწილაკი, რომელიც წარმოადგენს ატომგულის შემადგენელ ნაწილს.

პროცესი პროცესი (L. processus) რაიმე მოვლენათა თანამიმდევრული მონაცვლეობა, რისამე განვითარების გზა.

ჟაველი (ფრანგ.) ადგილი პარიზის მახლობლად, სადაც პირველად დაიწყეს ჟაველის წყლის მომზადება

ჟაველის წყალი კალიუმის ქლორიდისა და ჰიპოქლორიტის ხსნარს „ჟაველის წყალი“ ეწოდება. იხმარება ბამბის

olunur.

Proporsiya (L. proportio) hissələr arasında nisbilik.

Protaktinium radioaktiv kimyəvi element, aktinidlərə aiddir; bozumlu ağ oksidləşməyən metalları təqdim edirlər (1918-ci ildə kəşf etmişlər)

Proton (Gk. Prōtos birinci) maddənin müsbət yüklü elementar hissəciyi, atom nüvənin tərkib hissəsini təqdim edir.

Proses (L. processus) hər hansı bir hadisələrin ardıcılığının əvəzənməsi, nəyinsə inkişafı yolu.

Javel (frans.) Paris yaxınlığında yer, burada ilk dəfə Javel suyunu hazırlamağa başlamışlar

Javel suyu kalium xlorid və hipoxlorit məhluluna “Javel suyu” deyilir. Pambıq parçaların ağardılması üçün istifadə edilir.

ქსოვილების გასათეთრებლად.
ჟანგბადი (ლათ. Oxygenium) ქიმიური ელემენტი, პერიოდულ ცხრილში აქვს სიმბოლო O, ატომური ნომერი 8; ფორმულა - O₂; მეორე ყველაზე გავრცელებული ელემენტია დედამიწაზე, შეადგენს დედამიწის ქერქის მასის დაახლ. 49%-ს და სრული მასის 28%-ს; მესამე ყველაზე გავრცელებული ელემენტია სამყაროში. დედამიწაზე ჟანგბადი კოვალენტურად ან იონურად ებმის სხვა ელემენტებს. ცალკე ჟანგბადი (მოლეკულური ორჟანგი O₂, დიატომური მოლეკულა) პირველად დიდი რაოდენობით დედამიწაზე გაჩნდა პელოპროტეროზოულ ერაში (დაახლ. 2,5-1,6 მილიარდი წლის წინა პერიოდში). თავისუფალი ჟანგბადის დიდი რაოდენობით გაჩენამ იმდროინდელი ორგანიზმების უმრავლესობის გადაშენება გამოიწვია. ჩვეულებრივ პირობებში ჟანგბადის მოლეკულა

Oksigen (lat. Oxygenium) kimyavi element, Dövri cədvəldə O simvolu ilə qeyd edilir, atom nömrəsi – 8, düsturu – O₂. Yer kürəsində yayılmış elementlər arasında ikinci yeri tutur, yerin qabıq kütləsinin təxminən 49%-ni və tam kütləsinin 28%-i təşkil edir, dünyada ən çox yayılmış elementlər arasında üçüncüdür. Ayrıca oksigen (molekulyar iki oksid O₂, diatom molekul) ilk dəfə çoxlu sayda Yerdə peloproterozoik dövrdə (təxm. 2,5-1,6 milyard il öncə) yaranmışdır. Sərbəst oksigenin çoxlu sayda yaranması o dövrün orqanizmlərinin əksəriyyətinin nəslinin kəsilməsinə səbəb oldu. Adi şərtlərdə oksigen molekulu ikiatomludur.

ორატომიანია.

ჟანგვა ნივთიერების ქიმიური ურთიერთქმედება ჟანგბადთან. ამ დროს სინათლე არ გამოიყოფა.

ჟანგვა-აღდგენითი რეაქციები რეაქციები, რომლებიც მიმდინარეობენ მორეაგირე ნივთიერებათა შემადგენელი ატომების დაჟანგულობის ხარისხების ცვლილებით.

რადიაცია (radiatio) რაიმე სხეულის მიერ ელექტრომაგნიტური ენერჯის გამოსხივება. მაგ., მზის რადიაცია.

რადიკალები (L. radicalis „ძირისა“, „ძირითადი“) ატომთა ჯგუფი, რომელიც ერთი ნაერთიდან მეორეში უცვლელად გადადის.

რადიოაქტიურობა ქიმიური ელემენტის ატომგულის თვითნებური ან ხელოვნურად გამონვეული დაშლა, რასაც თან სდევს ელემენტარული ნაწილაკების (ელექტრონების, პოზიტრონების და სხვ.) გამოსხივება.

Oksidləşmə maddənin oksigenlə kimyəvi əlaqəsi. Bu zaman işıq ayrılır.

Oksidləşmə-bərpaedici

reaksiyalar reaksiya verən maddələrin tərkib atomlarının oksidləşdirmə dərəcələrinin dəyişməsi ilə cərəyan edirlər.

Radiasiya (radiatio) hər hansı bir cisim tərəfindən elektromaqnit enerjinin şüalandırılması. Məs., günəş radiasiyası.

Radikallar (L. radicalis “əsasən”) atomların qrupu, bir birləşmədən ikinciyə dəyişməz keçir.

Radioaktivlik kimyəvi elementin atom nüvəsinin öz-özünə və ya süni parçalanması, bunu da elementar hissəciklərin (elektronların, pozitronların və s.) şüalandırması müşaiət edir.

რადიოლუმინესცენცია რადიაქტიური გამოსხივებით აღგზნება.

რადიუმი მეშვიდე პერიოდის მეორე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ელემენტი, ატომური ნომერი 88. აღინიშნება სიმბოლოთ Ra (ლათ. Radium). მარტივი ნივთიერება რადიუმი ბრჭყვი-ალა მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერის ტუტემინა ლითონია, რომელიც ჰაერზე სწრაფად ფერმკრთალდება. ხასიათდება მაღალი ქიმიური აქტივობით. რადიოაქტიურია.

რეაგენტი (ლათ.) საწინააღმდეგოდ მოქმედი.

რეაქტივი ქიმიური ნივთიერება, რომელსაც იყენებენ ლაბორატორიაში სხვადასხვა სამუშაოების შესასრულებლად.

რეაქცია (ლათ.) სხვა მოქმედების საპასუხო მოქმედება.

რეაქციის სითბური ეფექტი სითბოს (ენერჯიის) რაოდენობა, რომელიც გამოიყოფა (ან შთაინთქმება) ერთი მოლი ნივთიერების გარდაქმნისას.

Radioluminesensiya radioaktiv şüalandırma ilə təlatüm

Radium yeddinci dövrün ikinci qrupunun əsas yarımqrupunun elementi, atom nömrəsi 88. Ra (lat. Radium) simvolu ilə qeyd edilir. Səddə maddə olan Radium parlayan gümüşü-ağ rəngli sink metalıdır, havada rənfı tez dəyişir. Yüksək kimyəvi fəallıqlarla xarakterizə olunur. Radioaktivdir.

Reagent (lat.) əks təsir.

Reaktiv kimyəvi maddə, onu laboratoriyada müxtəlif işlərin yerinə yetirilməsi üçün istifadə edirlər.

Reaksiya (lat.) başqa əmələ cavab əməl.

Reaksiyanın istilik effekti istiliyin (enerjinin) sayı, bir mol maddənin dəyişməsində ayrılır (və ya sovrulur)

აქტინიუმი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეშვიდე პერიოდის მესამე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ელემენტი, ატომური ნომერია 89. აღინიშნება სიმბოლოთ Ac (ლათ. Actinium). მარტივი ნივთიერება აქტინიუმი მძიმე რადიოაქტიური მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერის ლითონია.

რეგენერაცია (ლათ.) აღდგენა.

რექტიფიკაცია (ლათ.) განმეხდა მეორადი გამოხდის გზით.

რკინა მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეოთხე პერიოდის, მერვე ჯგუფის თანაური ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი, რომლის ატომური ნომერია - 26. აღინიშნება სიმბოლოთი Fe (ლათ. Ferrum). ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ლითონია დედამიწის ქერქში (მეორე ადგილზეა ალუმინის შემდეგ). რკინა სწრაფად განიცდის კოროზიას განსაკუთრებულად ჰაერის

Aktinium Mendeleevin dövrü sisteminin yeddinci mərhələsinin üçüncü qrupunun əsas yarımqrup elementi, atom nömrəsi 89. Ac simvolu ilə (lat. Actinium) qeyd edilir. Sadə maddə aktinium ağır radiaktiv gümüşü-ağ rəngli metaldır.

Regenerasiya (lat.) bərpa.

Rektifikasiya (lat.) ikincili alınma yolu ilə təmizləmə

Dəmir Mendeleev dövrü sisteminin dördüncü dövrünün, səkkizinci qrupun Tan yarımqrupunun kimyəvi elementi, onun atom nömrəsi 26-dır, Fe (lat. Ferrum) simvolu ilə qeyd edilir. Yer qabığında ən çox yayılmış dəmirdir (alüminidən sonra ikinci yeri tutur). Dəmir korroziyaya tez məruz qalır, xüsusilə də yüksək temperatur və rütubət şərtlərində. Təmiz oksigendə dəmir yanır. Adətən, qarışıqların tərkibi çox az olan (0,8%-ə

მაღალი ტემპერატურისა და ტენიანობის პირობებში. სუფთა უანგბადში რკინა ინვის, ხოლო მცირედისპერსიულ მდგომარეობაში ჰაერზეც თვითააღდება. ჩვეულებრივ, რკინას უწოდებენ მის შენადნობებს რომლებშიც, მინარევების შემცველობა ძლიერ მცირეა (0,8 %-მდე) და ინარჩუნებენ წმინდალითონის პლასტიკურობას და სირბილეს. პრაქტიკაში უფრო ხშირად გამოიყენება რკინისა და ნახშირბადის შენადნობები: ფოლადი (წონის 2,14%-დე ნახშირბადი) და თუჯი (წონის 2,14-4,1 % ნახშირბადით). ბუნებაში რკინა ძალიან იშვიათად გვხვდება სუფთა სახით, ყველაზე ხშირად ის გვხვდება რკინანიკელის მეტეორიტების შემადგენილობაში. ითვლება, რომ უმეტესწილად რკინისაგან შედგება დედამიწის ბირთვი.

რთული ეთერები ორგანული ნივთიერებები, რომელთა ზოგადი ფორმულაა $R - COOR'$.

ყადარ) აrintilარ და დამირ adlanirlar vā sīrf metal plastikliyini vā yumşaqlığını saxlayırlar. Təcrübədə dəmir vā karbonun arintilərindən daha çox istifadə olunur: polad (çəkisinin 2,14%-ə qədər karbon) vā çuqun (çəkisinin 2,14-4,1 % karbon). Təbiətdə dəmir çox nadir hallarda təmiz şəkildə tapılır, ən çox dəmir-nikel meteoritlərin tərkibində təsadüf edilir. Hesab edilir ki, əsasən Yerin nüvəsi dəmirdən ibarətdir.

Mürəkkəb efirlər üzvi birləşmələr, onların ümumi formalarıdır $R - COOR'$.

რთული ნივთიერება შედგება სხვადასხვა სახის (სხვადასხვა ელემენტის) ატომებისაგან.

როდიუმი (rhodon ვარდი) ქიმიური ელემენტი, მოვერცხლისფრო ლითონი, პლატინის თანამგზავრი.

რუბიდიუმი (L. rubidus წითელი) ქიმიური ელემენტი, მოვერცხლისფრო-თეთრი ტუტე ლითონი; იყენებენ ფოტოელემენტების კათოდების, დღის სინათლის ლამპების და სხვ. წარმოებაში; უმცირესი რაოდენობით მოიპოვება მცენარისა და ცხოველის ქსოვილებში.

რუთენიუმი პლატინის ჯგუფის ლითონი მორუხო-თეთრი ფერისა; მისგან ამზადებენ საიუველირიო ნაწარმს, სალაბორატორიო ჭურჭელს.

სავალენტო ელექტრონები ელექტრონები, რომლებიც მონაწილეობენ ქიმიური ბმის წარმოქმნაში.

სელენი (Gk. selēnē მთვარე) ქიმიური ელემენტი; ნაცრისფერი მე-

Mürəkkəb maddə müxtəlif növ (müxtəlid element) atomlardan ibarətdir.

Rodium (rhodon qızılgül) kimyəvi element, gümüşü metal, platinin peyki.

Rubidium (L. rubidus qırmızı) kimyəvi element, gümüşü-ağ dəmir; fotoelementlərin katodlarının, gündüz işıq lampalarının və sairənin istehsalında istifadə olunur; az miqdarda bitki və heyvan toxumalarında tapılır.

Rutenium platin qrupunun bozuntul-ağ rəngində metalı; ondan bəzək əşyaları, laboratoriya qabı hazırlanır.

Valent elektronları kimyəvi rabitənin yaranmasında iştirak edən elektronlar

Selen (Gk. Selēnē Ay) kimyəvi element; boz rəngli metalloid; fotoelementin hazırlanması üçün

ტალოიდი; იყენებენ ფოტოელემენტის დასამზადებლად, ფერადი მინის წარმოებაში და სხვ.

„სიგმა“ (σ) ბმა, ქიმიური ბმა, რომელიც წარმოიქმნება ბმის წარმომქმნელი ატომების შემავრთებელი ღერძის გასწვრივ ელექტრონული ღრუბლების გადაფარვისას.

სილვინი მინერალი, ქლოროვანი კალიუმი; მის გამჭვირვალე კრისტალებს იყენებენ სპექტოგრაფების ოპტიკურ სისტემებში და სხვა ხელსაწყოებში.

სილიკატები საერთო სახელწოდებაა მინერალებისა, რომელთა შედგენილობაში შედის სილიციუმის უანგი, კაჟმიწა; ასეთებია მინდვრის შპატი, ქარსი და სხვ.

სილიკატიზაცია სუსტი გრუნტების გამაგრება ქიმიური საშუალებით.

სილიკოთერმია (silex (silicis) კაჟი; thermē სითბო, სიმხურვალე) ლითონებისა და შენადნობების

istifadə olunur, rəngli şüşənin istehsalında və s.

Sigma (σ) rabitəni yaradan atomları birləşdirən oxun ətrafında elektron buludların örtüldüyündə yaranır.

Silvin mineral, xlorlu kalium; onun şəffaf kristallarından spektografın optik sistemlərində və başqa cihazlarda istifadə olunur.

Silikatlar mineralların ümumi adı, onların tərkibinə silisium turşusu, silisium oksidi

Silikatlaşdırma kimyəvi vasitələrlə zəif qruntların möhkəmlənməsi.

Silikotermiya (silex (silicis) silisium; thermē istilik) metalların və ərintilərin alınması, metalların

მიღება ლითონთა უანგეულებ-
ბის აღდგენის გზით.

სილიკოლი (silex (silicis) კაუი და
ol(eum) ზეთი) კაუის შენადნობი
რკინის, ალუმინის და ზოგი სხვა
ლითონის მცირე რაოდენობის
მინარევებთან.

სილიმანიტი მინერალი, ალუმინის
სილიკატი; იყენებენ დიდცეცხ-
ლგამძლე კერამიკულ ნაკეთო-
ბათა დასამზადებლად.

სილიციუმი L. silex (silicis) კაუი;
Synonym: კრემნიუმი

სილოქსილი (L. sil(ex) კაუი და oxys
მუავე) კვარცის მინა ერთგვარი;
იყენებენ უპირატესად ქიმიური
ჭურჭლის დასამზადებლად.

სინთეზი (Gk. synthesis შეერთება) 1.
მეცნიერული კვლევის მეთოდი
- საგნის ან მოვლენის შესწავლა
მის მთლიანობაში, მისი
ნაწილების ურთიერთკავშირში.
2. შეერთება, განზოგადება. 3.
ქიმიური ნივთიერების მიღება
მარტივ ნივთიერებათა ან
ელემენტთა შეერთების გზით.

oksidləşməsinin bərpası yolu ilə.

Silikol (silex (silicis) silisium və
ol(eum) duru yağ) dəmir,
alümini və başqa digər
metalların az saylı qarışıqları ilə
silisiumun ərintisi.

Silimanit mineral, alümini silikatı;
güclü alovadavamlı keramik
məmulatların hazırlanması üçün.

Silisium (L. Silex (silicis) silisium),
sinonimi kremniium

Siloksid (L. sil(ex) silisium və oxys
oksid) bir növ kvars şüşəsi;
əsasən kimyəvi qabın
hazırlanması üçün istifadə
olunur.

Sintez (Gk. Synthesis birləşmə) 1.
Elmi tədqiqat metodu – fənnin
və ya hadisənin öyrənilməsi
onun bütövlüyündə, onun
hissələrinin qarşılıqlı əlaqəsində.
2. Birləşmə, ümumiləşdirmə. 3.
Kimyəvi maddələrin alınması
sadə maddələrin və ya
elementlərin birləşməsi yolu ilə.

სკანდიუმი (L. Scandium <გეოგრ. სახ.) ქიმიური ელემენტი, რბილი იშვიათი ლითონი; ადვილად ხერხდება მისი დამუშავება (ჭედვა, გლინვა, შტამპვა); იყენებენ უახლეს ტექნიკაში (მისგან ამზადებენ ელექტრონული გამომთვლელი მანქანის მექანიზმების ელემენტებს).

სპილენძი ქიმიური ელემენტი, რომელიც აღინიშნება სიმბოლოთი Cu (ლათ. Cuprum, კუნძულ კვიპროსის სახელწოდებიდან მოდის) და მისი ატომური ნომერია 29. ქიმიურ ელემენტთა პერიოდული სისტემის მეფერთმეტე ჯგუფშია. სუფთა სპილენძი გარეგნულად მონიათლო-მოვარდისფერია მცირე ოქროსფერი ელვარებით, რბილი და კარგად ჭედადი ლითონია. იგი კარგი ელექტრო- და თბოგამტარისაა, რის გამოც გამოიყენება ელექტროგამტარებისა (სადენების) და თბოგამტარების დასამზადებ-

Skandium (L. Scandium coğr.adı) kimyævi element, yumşaq nadir metal; asanlıqla onun üzərində işləmək olar (yonmaq, düzəltmək); müasir texnikada istifadə edirlər (ondan hesablayıcı maşınların yaddaş elementlərini hazırlayırlar)

Mis kimyævi element Cu simvolu ilə qeyd edilir (lat. Cuprum, Kipr adasının adından gəlir) və onun atom nömrəsi 29. Kimyævi elementlər dövrü sisteminin on birinci qrupundadır. Təmiz mis xarici görkəmi ilə qırmızımtıl-çəhrayıdır, bir az qızılı çaları ilə, yumşaq və yaxşı formasını dəyişən metaldır. O, yaxşı elektro və istilikkeçiricidir, buna görə də elektronaqillərin və istilik naqillərinin hazırlanması üçün istifadə olunur. Eləcə də tikinti materialı kimi də istifadə olunur və ərintilərin əsas tərkib hissələrindən biridir. Heyvanlarda və insanda dəri toxumasında, ciyərdə, əzələlərdə və sümükdə çoxlu saydadır. O,

ლად. გამოიყენება ასევე საშენ მასალად და მრავალი შენადნობის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელია. ცხოველებსა და ადამიანში დიდი რაოდენობითაა კანის ქსოვილში, ღვიძლში, კუნთებსა და ძვლებში. იგი მოქმედებს როგორც თანაფაქტორი სხვადასხვა ფერმენტებსა და სპილენძზე დაფუძნებულ პიგმენტებში.

სპინი (E. spin ბრუნვა) ელემენტარული ნაწილაკის (ელექტრონის, პროტონის, ნეიტრონის) ან ატომგულის მოძრაობის რაოდენობის საკუთარი მექანიკური მომენტი, რაც განპირობებულია მათი კვანტური ბუნებით; ს.-ის სიდიდებზე არსებითად დამოკიდებული ელემენტარული ნაწილაკების თვისებები.

სპინური კვანტური რიცხვი s ახასიათებს ელექტრონის ბრუნვას საკუთარი ღერძის გარშემო. ბრუნვა შესაძლებელია ორი მიმართულებით: საათის ისრის მიმართულებით და მის საწინა-

müxtəlif fermentlərin həmməli kimi və misə əsaslanmış piqmentlərdə təsir göstərir.

Spin (E. spin dövryyə) elementar hissəciyin (elektronun, protonun, neytronun) və ya atom nüvəsinin hərəkətinin sayının şəxsi mexaniki momenti, bu da onların kvant təbiəti ilə yaranmışdır; elementar hissəciklərin xassələri əsasən spinin kəmiyyətindən asılıdırlar.

Spin kvant ədədi öz oxu ətrafında elektron dövryyəni xarakterizə edir. Dövryyə iki istiqamətdə mümkündür: saat əqrəbi istiqamətində və ona əks istiqamətdə ($\uparrow\downarrow$). Yalnız iki işarəni alır $\pm 1/2$.

აღმდევოდ ($\uparrow\downarrow$). იღებს მხოლოდ ორ მნიშვნელობას $\pm 1/2$.

სპირტები ორგანული ნივთიერებები, რომლებიც ერთ ან რამდენიმე ჰიდროქსილის ჯგუფს შეიცავენ.

სტერეოქიმია (ბერძ.) სივრცითი ქიმია.

სტიბიუმი (ანტიმონიუმი) (ლათ. Stibium; აღინიშნება სიმბოლოთი Sb) მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეხუთე პერიოდის მე-15 ჯგუფის (ძველი კლასიფიკაციით მეხუთე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის) ქიმიური ელემენტი; ატომური ნომერია 51. მარტივი ნივთიერება *სტიბიუმი* მოვერცხლისფროთეთრი ფერის მოლურჯო ელფერის მეტალოიდია.

სტრონციუმი (ლათ.) პერიოდული სისტემის მეხუთე პერიოდის, მეორე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ელემენტი, ატომური ნომრით 38. აღინიშნება სიმბოლოთი Sr (Strontium). მარტივი ნივთიერება სტრონციუმი მოვერც-

Spirtlər üzvi maddələr, onlar bir və ya bir neçə hidrosil qrupundan ibarətdirlər.

Stereokimya (yunanc.) məkan kimyası.

Stibium (antionium) (lat. Stibium; Sb simvolu ilə qeyd edilir) Mendeleev dövrü sisteminin beşinci dövrünün 15-ci qrupunun (köhnə təsnifatla beşinci qrupun əsas yarımqrupunun) kimyəvi elementidir; atom nömrəsi 51. Səddə maddə Stibium gümüşü-ağ rəngli göyümtül çalarlı metaloiddir.

Stronsium (lat.) dövrü sistemin beşinci dövrünün, ikinci qrupunun əsas yarımqrup element, atom nömrəsi ilə 38. Sr (Strontium) simvolu ilə qeyd edilir. Səddə maddə Stronsium gümüşü-ağ rəngli, yumşaq, asanlıqla formasını dəyişən və

ხლისფრო-თეთრი ფერის, რბილი, ჭედადი და პლასტიკური ტუტემინა ლითონია. მაღალი ქიმიური აქტიურობით, ჰაერზე სწრაფად რეაგირებს ტენთან და უანგბადთან და იფარება მოყვითალო ოქსიდის ფენით.

L სტრუქტურა (L. structura) რისამე შემადგენელი ნაწილების ურთიერთმიმართება; აგებულება, აღნაგობა, წყობა.

სტრუქტურული ფორმულა სავალენტო ხაზების გამოყენებით შედგენილი ქიმიური ფორმულა.

სუბლიმაცია (ლათ. „სუბლიმი“ ამყავს) მყარიდან აირად მდგომარეობაში გადასვლა გათხევადების გარეშე.

სულფატები გოგირდმჟავას H_2SO_4 მარილები.

სუსტი ელექტროლიტი ელექტროლიტი, რომლის დისოციაციის ხარისხი $\alpha < 3\%$.

სუფთა ნივთიერება სისტემა, რომელიც ერთი სახის მოლეკულებისგან შედგება; სხვაგვარად

plastik silisium oksid metalıdır. Yüksək kimyəvi aktivliyi ilə, havada rütubət və oksigenlə reaksiyaya keçir və sarımtıl oksid qatı ilə örtülür.

Struktur (L. structura) hər hansı bir tərkib hissələrinin qarşılıqlı yanaşması; quruluşu, düzülüşü.

Struktur forması valent xətlərinin istifadəsi ilə tərtib edilmiş kimyəvi düstur

Sublimasiya (lat. Sublime qaldırırım) durultma xaricində möhkəm vəziyyətdən qaz vəziyyətinə keçid.

Sulfatlar kükürd turşusu H_2SO_4 duzları

Zəif elektrolit dissosiasiya səviyyəsi $\alpha < 3\%$ olan elektrolit.

Təmiz maddə bir növ molekulardan ibarət sistem; başqa cür: qarışıqlardan ibarət olmayan maddə.

რად: ნივთიერება, რომელიც არ შეიცავს მინარევს.

ტანტალი ქიმიური ელემენტი, ნაც-რისფერი ძნელდნობადი ლითონი.

ტელური დიმიტრი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეხუთე პერიოდის მე-16 ჯგუფის ქიმიური ელემენტი, ატომური ნომერია 52; აღინიშნება სიმბოლოთი Te (ლათ. Tellurium), მიეკუთვნება ნახევარლითონებს, მეტალოიდებს.

ტეტრა (ბერძნ.) ოთხი.

რენიუმი ვერცხლისფერი ძნელდნობადი ლითონი; იყენებენ შესადნობებში (ანტიკოროზიული დაფარვისათვის) და სხვ.; აღმოაჩინეს გერმანელმა მეცნიერებმა 1925 წ. სახელი ჰქვია მდ. რაინის ლათინური სახელწოდების – Rhenus-ის მიხედვით.

ოქრო ქიმიური ელემენტი, რომელიც აღინიშნება სიმბოლოთი Au (ლათ. Aurum, „აურორა“ - აისი.). მისი ატომური ნომერია

Tantal kimyəvi element, boz rəngli çətin əriyən metal.

Telur Dmitri Mendeleeyevin dövri sisteminin beşinci dövrünün 16-cı qrupunun kimyəvi elementi, atom nömrəsi 52; Te simvolu ilə qeyd edilir (lat. Tellurium), yarımmetallara, metaloidlərə aiddir.

Tetra (yunanc.) dörd.

Renium gümüşü rəngli çətin əriyən metal; ərintilərdə istifadə olunur (antikorroziya örtüyü üçün və s.); alman alimləri 1925-ci ildə adlandırmışdılar Reyn çayının latın adlandırılması Rhenus-un əsasında.

Qızıl kimyəvi element, Au simvolu ilə qeyd edilir (lat. Aurum, “aurora” – şəfəq). Onun atom nömrəsi 79-dur. O, yumşaq və güclü plastik, parlaq metal sarı

79. იგი რბილი და ძლიერპლასტიკური, მზზინვარე ლითონური ყვითელი ფერის ლითონია; ქიმიურ ელემენტთა პერიოდული სისტემის მეთერთმეტე ჯგუფშია. ოქრო ძვირფასი ლითონია და გამოიყენება მონეტების, საიუვილერო ნაწარმის და ხელოვნების სხვადასხვა ნიმუშების დასამზადებლად ხელნაწერი ისტორიის დასაწყისიდანვე. ოქრო გვხვდება თვითნაბადი სახით ქვებსა და ალუვიონებში. წმინდა ოქროს კაშკაშა ყვითელი ფერი და ელვარება აქვს და ტრადიციულად ითვლება მომხიბვლელად, რასაც იგი აღწევს კოროზიისადმი მდგრადობით ჰაერსა თუ წყალში. ოქრო მიჩნეულია სიმდიდრის სიმბოლოდ და დაგროვების ობიექტია. იგი საყოველთაო ეკვივალენტის ფუნქციასაც ასრულებს. როგორც ფულად საქონელს, მასაც გააჩნია საუკეთესო ფიზიკური და ქიმიური თვისებები:

rəngli metaldır; kimyəvi elementlərin dövri sisteminin on birinci qrupundadır. Qızıl nəcib metaldır və sikkələrin, zinət əşyalarının və müxtəlif incəsənət əşyalarının hazırlanması üçün əlyazma tarixinin başladığından istifadə olunur. Qızıl öz-özünə daşlar və aluvionlarda yaranır. Sırf qızıl parlaq sarı rəngdədir və çaları vardır və ənənəvi olaraq cazibə edir, bu da korroziyaya sabitliklə hava və suda. Qızıl zənginlik simvolu kimi hesab edilir. O, ümumi ekvivalent funksiyasını da yerinə yetirir. Pul vəsaitinin olduğu kimi, onun da çox yaxşı fiziki və kimyəvi xassələri vardır: eynilik, bölgü. Kimyəvi nöqtəyi-nəzərdən, qızıl keçici metaldır, fərqli vəziyyətlərdə müxtəlif valentliyi bürüzə verir. Təmiz qızıl az reaktivdir. Qızıl civədə həll olunur və amalqama qatlarını yaradır, hərçənd onunla reaksiyaya girmir. Qızıl azot turşusuna qarşı da sabitdir, hansı ki, gümüşü və başqa əsas metalları parçalayır. Azot turşusundan maddədə qızılın

ერთგვაროვნება, გაყოფადობა. ქიმიური თვალსაზრისით ოქრო გარდამავალი ლითონია, რომელიც ამჟღავნებს სხვადასხვა ვალენტობას განსხვავებულ სიტუაციებში. სუფთა ოქრო ნაკლებად რეაქტიურია. ოქრო იხსნება ვერცხლისწყალში და წარმოქმნის ამაღვამას ფენებს, თუმცა მასთან რეაქციაში არ შედის. ოქრო მდგრადია ასევე აზოტმჟავის მიმართ, რომელიც შლის ვერცხლსა და სხვა ძირითად ლითონებს. აზოტმჟავა გამოიყენება ნივთებში ოქროს არსებობის დასადასტურებლად, საიდანაც წარმოშობილია სასაუბრო ტერმინი „მჟავური ტესტი“.

ვერცხლისწყალი (ლათ: Hydrargyrum) - II რიგისა და მე-6 პერიოდის ქიმიური ელემენტი. ქიმიურ ელემენტთა პერიოდულ სისტემაში მისი აღმნიშვნელი სიმბოლოა Hg, ატომური ნომერი - 80, ხოლო ატომური მასა - 200,59. ვერცხლისწყალი

olmasının təsdiqlənməsi üçün istifadə olunur, buradan da danışıq termini “turşu testi” əmələ gəlmişdir.

Civə (lat. Hydrargyrum) –II sıranın və 6-cı dövrün kimyəvi elementidir. Kimyəvi elementlər dövrü sistemində onu qeyd edən simvol Hg, atom nömrəsi – 80, atom kütləsi – 200,59.Civə yeganə metaldır ki, adi şərtlərdə maye şəkildə təsadüf edilir. Ağır gümüşü-ağ rəngli maye metalı təqdim edir (otaq

ერთადერთი ლითონია, რომელიც ჩვეულებრივ პირობებში თხევადი სახით გვხვდება. გარდამავალი ლითონია, წარმოადგენს მძიმე მოვერცხლისფროთეთრი ფერის თხევად (ოთახის ტემპერატურაზე) ლითონს, რომლის ორთქლი ძლიერი სანამლაგია. ბუნებაში არსებობს თვითნაბადი ვერცხლისწყალიც ყველაზე ხშირად ვერცხლისწყალს იღებენ მისი მინერალიდან. გამოიყენება საზომი ხელსაწყოების დასამზადებლად, ვაკუუმის ტუმბოების, შუქის წყაროების და მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში.

თალიუმი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეექვსე პერიოდის მესამე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი, ატომური ნომერია 81. აღინიშნება სიმბოლოთი Tl (ლათ. Thallium). მიეკუთვნება მძიმე ლითონების ჯგუფს. მარტივი ნივთიერება თალიუმი რბილი ლითონია თეთრი ფერის ცისფერი

temperaturunda), onun buxarı güclü zəhərləyici dərmandır. Təbiətdə öz-özünə yaranan cəvə də vardır, daha çox cəvəni onun mineralından alınır. Ölçü vasitələrinin hazırlanması üçün istifadə olunur, vakuum nasoslarının, işıq mənbələrinin və elm v texnika sahəsində.

Talium Mendeleev dövrü sisteminin altıncı qrupun əsas yarımqrupunun kimyəvi elementi, atom nömrəsi 81. Tl (lat. Thallium) simvolu ilə qeyd edilir. Ağır metalların qrupuna daxildir. Sadə maddə talium ağ rəngli mavi çaları olan yumşaq metaldır.

ელფერიო.

ტყვია ქიმიური ელემენტი, რომელიც აღინიშნება სიმბოლოთი Pb (ლათ. Plumbum) , ატომური ნომერია 82. ლითონთა მთავარი ჯგუფის მეთოთხმეტე ჯგუფშია. რბილი და ძლიერ პლასტიკური მძიმე ლითონია. მყარ მდგომარეობაში მონაცრისფრო-მოცისფრო ფერი აქვს, გამდნარი ტყვია ელვარებს მოვერცხლისფრო ქრომის ფერად, ხოლო აირად მდგომარეობაში გადასვლისას იგი ბუნდოვან ნაცრისფერ ნისლად იქცევა. რადიაციას არ ატარებს, მისგან მზადდება რადიაციის საწინააღმდეგო ფენები. ორგანიზმში მოხვედრისას ტყვია მომწამვლელია ცხოველებისთვის. იგი აზიანებს ნერვულ სისტემას და იწვევს უნესრიგობას ტვინში. მეტისმეტად მაღალი კონცენტრაცია იწვევს ასევე სისხლის მიმოქცევის დარღვევას თუთუნოვრებში. ტ. ძლიერი ნეიროტოქსინია და აზიანებს როგორც

Qurğuşun kimyævi element, Pb (lat. Plumbum – adının yaranması məlum deyil) simvolu ilə qeyd edilir və onun atom nömrəsi 82-dir. Dövri sistemdə metalların əsas qrupunun on dördüncü qrupundadır. Qurğuşun yumşaq və güclü plastik ağır metaldir. Bərk vəziyyətdə bozumtul-mavi rəngi vardır, qaz vəziyyətinə keçdikdə qarışıq boz rəngli dumana keçir. Qurğuşunun radiasiya keçirmədiyinə görə, ondan radiasiyaya qarşı laylar hazırlanır. Orqanizmə düşdükdə qurğuşun heyvanlar üçün zəhərli olur. O, sinir sistemini zədələyir və beyində qarışıqlığa səbəb olur. Daha çox məməlilərdə qanın mübadiləsinin pozulmasına səbəb olur. Qurğuşun güclü neyrotoksindir və həm dəri-əzələ, eləcə də sümük toxumalarını zədələyir.

კანკუნთოვან, ასევე ძვლოვან ქსოვილებს.

პოლონიუმი პერიოდული სისტემის მე-6 პერიოდის მე-16 ჯგუფის ქიმიური ელემენტია ატომური რიცხვით 84 და აღინიშნება სიმბოლოთი Po (ლათ. Polonium), რადიაქტიური ნახევრადლითონი მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერისაა. არ გააჩნია სტაბილური იზოტოპები.

ფრანციუმი მას ყველა ცნობილ ელემენტს შორის ყველაზე დაბალი ელექტრონეგატიურობა ახასიათებს და მეორე ყველაზე იშვიათი ელემენტია ბუნებაში (ასტატის შემდეგ). ფრანციუმი მაღალი რადიოაქტიურობის ლითონია და ასტატად, რადიუმად და რადონად იშლება. როგორც ტუტე ლითონს, მას ერთვალენტიათი ელექტრონი აქვს.

რადონი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეექვსე პერიოდის მერვე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუ-

Polonium döври sistemin 6-сı mərхələsinin 16-сı qrupunun kimyəvi elementidir, atom ədədi ilə 84 və Po simvolu ilə qeyd edilir (lat. Polonium), radioaktiv yarımmetal gümüşü-ağ rəngindədir. Sabit izotopları yoxdur.

Fransium onu bütün məlum elementlər arasında ən çox aşağı elektroneqativlik xarakterizə edir və təbiətdə ikinci ən nadir elementdir (astatdan sonra). Fransium yüksək radioaktivlik metalıdır və astat, radium və radon kimi parçalanır. Sink metalı kimi, onun birvalentlik elektronu vardır.

Radon Mendeleeyevin döври sisteminin altıncı mərхələsinin səkkizinci qrupunun əsas yarımqrupunun kimyəvi

ფის ქიმიური ელემენტი, ატომური ნომერია 86. აღინიშნება სიმბოლოთი Rn (Radon). მარტივი ნივთიერება რადონი ნორმალურ პირობებში უფერული ინერტული აირია; რადიოაქტიურია, შეიძლება იყოს საშიში ჯანმრთელობისათვის და სიცოცხლისათვის. ოთახის ტემპერატურაზე ყველაზე მძიმე აირია.

ასტატი (ძვ. ბერძნ. $\sigma\tau\alpha\tau\omicron\varsigma$ „არამდგრადი“) პერიოდული სისტემის მე-6 პერიოდის, მე-17 ჯგუფის ქიმიური ელემენტია. აღინიშნება სიმბოლოთი At (ლათ. Astatium). ის რადიოაქტიურია. მარტივი ნივთიერება ასტატი ნორმალურ პირობებში არასტაბილური მუქი ლურჯი ფერის კრისტალებია. ასტატის მოლეკულა ორატომიანია (ფორმულა At_2).

ბისმუტი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეექვსე პერიოდის მეხუთე ჯგუფის, მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი ახალი კლასიფიკაციით მე-15

elementidir, atom nömrəsi 86. Rn (Radon) simvolu ilə qeyd edilir. Sadə maddə radon normal şərtlərdə rəngsiz inert qazıdır; radioaktivdir, sağlamlıq və həyat üçün təhlükəli ola bilər. Otaq temperaturunda ən ağır qazdır.

Astat (qədim yunanca $\sigma\tau\alpha\tau\omicron\varsigma$ “qeyri-sabit”) dövrü sistemin 6-cı mərhələsinin 17-ci qrupunun kimyəvi elementidir. At (lat. Astatium) simvolu ilə qeyd edilir. O, radioaktivdir. Sadə maddə astat normal şərtlərdə qeyri-sabit tünd göy rəngli kristallardır.

Bismut Mendeleeyevin dövrü sisteminin altıncı dövrünün beşinci qrupunun, əsas yarımqrupunun kimyəvi elementi, yeni təsnifatla 15-ci qrupun elementidir, onun atom

ჯგუფის ელემენტია, რომლის ატომური ნომერია 83 და აღინიშნება სიმბოლოთი Bi (ლათ. Bismuthum). მარტივი ნივთიერება ბისმუტი ნორმალურ პირობებში წარმოადგენს ბრჭყვიალა ვერცხლისფერ ლითონს.

ტექნეციუმი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეხუთე პერიოდის მეშვიდე ჯგუფის ქიმიური ელემენტია, ატომური ნომერია 43. აღინიშნება სიმბოლოთი Tc (ლათ. Technetium). მარტივი ნივთიერება ტექნეციუმი რადიოაქტიური გარდამავალი მოვერცხლისფრო-რუხი ფერის ლითონია. ეს არის ყველაზე მზატე ელემენტი, რომელსაც არა აქვს სტაბილური იზოტოპი. მისი ყოველი ფორმა რადიოაქტიურია. ტექნეციუმი სინთეზურად და ბუნებაში გვხვდება ძალიან უმნიშვნელო რაოდენობით.

ტიტანი (Gk. Titan) ქიმიური ელემენტი, ფოლადისფერი მაგარი ლითონი.

nömrəsi 83 və Bi (lat. Bismuthum) simvolu ilə qeyd edilir. Sadə maddə bismut normal şərtlərdə parlaq gümüşü metalı təqdim edir.

Texnesium Mendelejev dövrü sisteminin beşinci mərhələsinin yeddinci qrupunun kimyəvi elementidir, atom nömrəsi 43. Tc simvolu ilə (lat. Technetium) qeyd edilir. Sadə maddə texnesium radioaktiv keçici gümüşü-bozumtul rəngli metaldır. Ən yüngül elementdir. Onun sabit izotopu yoxdur. Onun hər forması radioaktivdir. Texnesium sintez olaraq və təbiətdə çox az sayda təsadüf edilir.

Titan (Gk. Titan) kimyəvi element, polad rəngli bərk metal.

ტრიტიუმი (სიმბოლო T) წყალბადის იზოტოპი, რომლის ბირთვი შეიცავს ერთ პროტონს და ორ ნეიტრონს ($1p+2n$).

ტუტე მეტალები ელემენტთა ბუნებრივი ოჯახი. ელემენტთა პერიოდული სისტემის პირველი ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის მეტალები (Li, Na, K, Rb, Cs, Fr).

ტუტეები წყალში ხსნადი ჰიდროქსიდები (ფუძეები). მაგ.: NaOH, KOH, Ba(OH)₂ და სხვ.

ტუტემინა მეტალები ელემენტთა ბუნებრივი ოჯახი. ელემენტთა პერიოდული სისტემის მეორე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის მეტალები (Be, Mg, Ca, Sr, Ba, Ra).

უარყოფითი კატალიზატორი ანუ ინჰიბიტორი კატალიზატორი, რომელიც ამცირებს ქიმიური რეაქციის სიჩქარეს.

უჟანგბადო მუავამუავა, რომლის მუავური ნაშთი არ შეიცავს უჟანგბადს. მაგ., HCl, HI.

უჯერი ნახშირწყალბადები ნახშირწყალბადები, რომელთა მოლეკულები შეიცავენ ორმაგ ან

Tritium (simvol T) hidrogenin izotopu, onun nüvəsi bir protondan və iki neytrondan ibarətdir ($1p+2n$)

Qələvi metalları elementlərin təbii ailəsi. Elementlərin dövrü sisteminin birinci qrupunun əsas yarımqrupunun metalları (Li, Na, K, Rb, Cs, Fr).

Qələvilər suda həll olunan hidroksidlər (köklər). Məs., NaOH, KOH, Ba(OH)₂ və s.

Qələvi torpaq metalları elementlərin təbii ailəsi. Elementlərin dövrü sisteminin ikinci qrupunun əsas yarımqrup metallarıdır (Be, Mg, Ca, Sr, Ba, Ra)

Mənfi katalizator yəni inhibitor katalizator, kimyəvi reaksiyanın sürətini azaldır.

Oksigensiz turşu, turşu qalığı oksigendən ibarət olmayan turşu. Məs., HCl, HI.

Qeyri-hüdüdi karbohidratlar molekulları ikiqat və ya üçqat rabitədən ibarət karbohidratlar.

სამზავ ბმას.

უჯერი ხსნარი ხსნარი, რომელშიც მოცემულ პირობებში ნაჯერ ხსნართან შედარებით ნაკლები ნივთიერებაა გახსნილი.

ფარადეის კანონი გამოსახავს ელექტროლიზის პროცესების კანონზომიერებებს.

ფარადეის რიცხვი ე.ი. ელექტროლის ის რაოდენობა, რომელსაც შეუძლია ანოდზე დაჟანგოს ან კათოდზე აღადგინოს ნებისმიერი ნივთიერების ეკვივალენტი. იგი ფარადეის მუდმივას წარმოადგენს.

ფარდობითი ატომური მასა სიდიდე, რომელიც განისაზღვრება ელემენტის ატომის მასის ფარდობით ნახშირბადის ატომის მასის $1/12$ ნაწილთან. აღინიშნება Ar-ით. უგანზომილებო სიდიდეა.

ფარდობითი მოლეკულური მასა რიცხვი, რომელიც გვიჩვენებს, თუ რამდენჯერ აღემატება ნივთიერების მოლეკულის მასა ნახშირბადის ატომის მასის $1/12$ -

Qeyri-hüdüdi məhlul, onda verilən şərtlərdə doymuş məhlullarla müqayisədə az maddə həll olunmuşdur.

Faradey qanunu elektroliz proseslərin qanunauyğunluqlarını ifadə edir.

Faradey ədədi, b. a. elektriclərin həmin sayı, hansı ki, anodda oksidləşsin və ya katodda hər hansı bir maddənin ekvivalentini bərpa etsin. O, Faradeyin daimiliyini təqdim edir.

Nisbi atom kütləsi kəmiyyət, elementin atom kütləsinin nisbəti ilə müəyyənləşdirilir, karbon atomunun kütləsinin $1/12$ hissəsi ilə. Ar ilə qeyd edilir. Ölçüsüz kəmiyyətdir.

Nisbi molekul kütləsi maddənin molekul kütləsinin karbon atomunun kütləsinin $1/12$ -dən neçə dəfə çox olduğunu göstərən ədəd. Mr ilə qeyd edilir. Ölçüsüz kəmiyyətdir.

ს. აღინიშნება Mr-ით. უგანზომილებო სიდიდეა.

ფენოლატები ფენოლების ჰიდროქსილის წყალბადის მეტალით ჩანაცვლების პროდუქტი.

ფენოლები ნივთიერებები, რომელთა მოლეკულებში ჰიდროქსილის ჯგუფი უშუალოდ ბენზოლის ბირთვთან არის დაკავშირებული.

ფერმენტი [ლათ. fermentum] ორგანული ნივთიერება, რომელიც წარმოიქმნება ცოცხალ უჯრედში და ხელს უწყობს ორგანიზმში მიმდინარე ქიმიური რეაქციების აჩქარებას.

ფერმიუმი რადიაქტიური ქიმიური ელემენტი, რომელიც მიეკუთვნება აქტინიდებს; ბუნებაში ნაპოვნი არ არის; ხელოვნურად მიიღეს პირველად 1953 წ. [იტალიელი ფიზიკოსის ენრიკო ფერმის (Fermi, 1901-1954) სახელის მიხედვით].

ფერო- [ლათ. ferrum რკინა] როთული სიტყვის პირველი შემადგენელი ნაწილი; ნიშნავს

Fenolatlar fenolların hidrosilinin hidrogen metalı ilə əvəz edilməsi məhsulu.

Fenollar maddələr, onların molekullarında hidrosil qrupu birbaşa benzol nüvəsi ilə əlaqədardır.

Ferment (lat. fermentum) üzvi maddə, canlı hüceyrələrdə yaranır və orqanizmdə baş verən kimyəvi reaksiyaların sürətləndirilməsinə dəstək verir.

Fermium radioaktiv kimyəvi element, aktinidlərə aiddir; təbiətdə tapılmır; süni olaraq ilk dəfə 1953-cü ildə alınmışdır (italiyalı fizikaçı Enriko Ferminin adına əsasən (Fermi, 1901-1954))

Fero- (lat. Ferrum dəmir) mürəkkəb sözün birinci tərkib hissəsi; dəmiri bildirir. Məs., feromanqanum, feroərintilər.

რკინისას. მაგ., ფერომანგანუმი, ფეროშენადნობი.

ფეროვანადიუმი [ლათ. ferrum რკინა და (იხ. ვანადიუმი)] რკინის შენადნობი ვანადიუმთან; იყენებენ ფოლადის ლეგირებისათვის.

ფეროვოლფრამი [ლათ. ferrum რკინა და (იხ. ვოლფრამი)] რკინის შენადნობი ვოლფრამთან; იყენებენ სპეციალური ფოლადის გამოდნობის დროს.

ფერომანგანუმი [ლათ. ferrum რკინა და (იხ. მანგანუმი)] რკინის შენადნობი მანგანუმთან; გამოყენება აქვს ფოლადის წარმოებაში.

ფეროქრომი [ლათ. ferrum რკინა და (იხ. ქრომი)] რკინის შენადნობი ქრომთან; იყენებენ ქრომოვანი ფოლადის მისაღებად.

ფთორი [ბერძ. phthoros დაღუპვა, მოსპობა] ქიმიური ელემენტი, მწვავე სუნის მქონე უფერო აირი.

ფიზიკური მოვლენა მოვლენა, რომლის დროს შეიძლება შე-

Ferovanadium (lat. Ferrum dəmir və (baxın vanadium)) dəmirin vanadium ilə ərintisi

Ferovolfraam (lat. Ferrum dəmir və (baxın volfram)) dəmirin volframla ərintisi; xüsusi poladın əridildiyi zaman istifadə olunur.

Feromanqanum (lat. Ferrum dəmir və baxın manqanum) dəmirin manqanumla ərintisi; polad istehsalında istifadə olunur.

Feroxrom (lat. Ferrum dəmir və baxın (xrom)) dəmirin xromla ərintisi; xromlu poladın alınması üçün istifadə olunur.

Ftor (yun. Phthoros ölmə, məhv olma) kimyəvi element, kəskin qoxuya malik rəngsiz qaz.

Fiziki hadisə, bu zaman maddənin forması, temperatur, aqreqat vəziyyəti və başqa xarakterik

იცვალოს ნივთიერების ფორ-
მა, ტემპერატურა, აგრეგატული
მდგომარეობა და სხვა მახასია-
თებელი ნიშანი, მაგრამ არ იცვ-
ლება ნივთიერების მოლეკუ-
ლა.

ფლოტაცია (ფრანგ. ამოტივტი-
ვება) ლითონის მადნის გამლი-
დრების ერთ-ერთი წესი.

ფორმალდეჰიდი (ლათ. „ფორმი-
კა“ ჭიანჭველა) ჭიანჭველის
აღლდეჰიდი.

ფოსფატი [გერმ. Phosphat] ფოს-
ფორმჟუას მარილი; იყენებენ
სასუქად (აგრეთვე მედიცინასა
და ტექნიკაში).

ფოსფორესცენცია ლუმინესცენ-
ცია, რომელიც შედარებით
დიდხანს გრძელდება გალიზი-
ანების (განათების) შეწყვეტის
შემდეგ.

ფოსფორი [ბერძ. phōs შუქი და ph-
oros მზიდი] - ემიური ელემენ-
ტი, რომელიც სიბნელეში ანათ-
ებს; ადვილად აალებადია; მო-
იპოვება ზოგიერთ მინერალში,
ცხოველის ძვლებში, ცხოველი-

elaməti dəyişir, amma maddənin
molekulu dəyişmir.

Flotasiya (frans. Üzmə) metal
yatağının zənginləşdirilməsi
qaydalarından b iri.

Formaldehid (lat. Formika -
qarışqa) qarışqa aldehidi.

Fosfat (alman. Phosphat) fosfor
turşusu duzu; gübrə kimi istifadə
olunur (eləcə də tibbdə və
texnikada)

Fosforesensiya luminesensiya,
nisbətən uzun müddət
qıcıqlandırmanın
(ışıldandırmanın) dəyişdirilməsi
nəticəsində davam edir.

Fosfor (yunanc. Phōs və phoros
cəlb edən) – qaranlıqda işıq
verən kimyəvi element; asanlıqla
alovlanır; bəzi mineralda tapılır,
heyvan sümüklərində, heyvan və
bitki toxumalarında.

სა და მცენარის ქსოვილებში.

ფოტოლიზი [ბერძ. phōs (phōtos) სინათლე და lysis დაშლა] ნივთიერებათა დაშლა სინათლის ზემოქმედების შედეგად.

ფოტოლუმინესცენცია ნივთიერების ნათება მისი წინასწარ განათების შემდეგ.

ფუნქციური ჯგუფი ატომები ან ატომთა ჯგუფები, რომლებიც არიან დაკავშირებული ორგანულ რადიკალებთან და მიღებულ ნივთიერებებს გარკვეულ თავისებურებებს ანიჭებენ.

ფუძე მარილები მარილები, რომელთა შემადგენლობაში, გარდა მეტალისა და მჟავას ნაშთისა, შედის ერთი ან რამდენიმე ჰიდროქსილის ჯგუფი.

ფუძე ოქსიდი ოქსიდი, რომელსაც შეესაბამება ფუძე.

ფუძეები მეტალთა ჰიდროქსიდები, რომლებიც რეაგირებენ მჟავებთან და არ რეაგირებენ ტუტეებთან.

ქალკოგენი (ბერძნ.) სპილენძის მბადი.

Fotoliz (yunanc. phōs (phōtos) işıq və lysis parçalanma) maddələrin parçalanması, işığın təsiri nəticəsində.

Fotoluminesensiya maddənin işığı onun əvvəlcədən işıqlandırmasından sonra.

Funksiya qrupu atomlar və ya atomların qrupu, onlar üzvi radikallarla əlaqədardırlar və alınan maddələrə müəyyən xassələr verirlər.

Kök duzlar onların tərkibində, metal və turşu qalıqından başqa bir və ya bir neçə hidrosil qrupu daxil olan duzlar.

Kök oksid kökün uyğun olduğu oksid.

Köklər metalların hidrosidləri, onlar turşularla reaksiyaya girirlər və qələvilərlə reaksiyaya girmirlər.

Kalkogen (yunanc.) misyaradan.

ქანის ციკლი ქანების მუდმივ გარდაქმნას ერთი მდგომა-რეობიდან მეორეში მილიონი წლების განმავლობაში, ქანის ციკლი ეწოდება.

ქვანახშირი სასარგებლო წიაღისეული. მოიპოვებენ ქვანახშირის შახტებში, აგრეთვე ღია წესით. ძირითადი შემადგენელია ნახშირბადი. იყენებენ საყოფაცხოვრებო და ტექნიკურ საწვავად. მისი გადამუშავებით იღებენ კოქსს, ქვანახშირის ზეთს და კოქსის აირს.

ქიშია [ბერძ. chēmeia] მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ნივთიერებათა ატომურ აგებულებას და ერთი ნივთიერების გარდაქმნას სხვა ნივთიერებად.

ქიმიზაცია ქიმიის მიღწევათა ყოველმხრივი გამოყენება, ქიმიური პროცესებისა და უახლესი ქიმიური მასალების დანერგვა სახალხო მეურნეობის ყველა დარგში.

ქიმიკალიები [გერმ. Chemikalien] ქიმიური წარმოების პროდუქ-

Süxurun dövrü süxurların daimi bir vəziyyətdən ikinciyə milyon illərin ərzində dəyişməsi süxurun dövrü adlanır.

Daş kömür faydalı qazıntı. Daş kömür mədənlərində tapılır, eləcə də açıq qaydada. Əsas tərkib hissəsi kömürdür. Məişət və texniki yanacaq kimi istifadə olunur. Onun emalı nəticəsində koks, daş kömür yağını və koks qazı alınır.

Kimya (yunanc. chēmeia) elm, maddələrin atom quruluşunun və bir maddənin başqa maddəyə keçidini öyrənir.

Ximizasiya kimyanın hərtərəfli istifadəsi, kimyəvi proseslərin və ən müasir kimyəvi materialların xalq təsərrüfatının bütün sahələrdə tətbiqi

Ximikaliyalar (alm. Chemikalien) kimyəvi istehsal məhsulları, kimyəvi preparatlar.

ტები, ქიმიური პრეპარატები.
ქიმიკატები გიგეა, რაც ქიმიკა-
ლიები.

ქიმიური ბმები კავშირები, რომე-
ლთა საშუალებით ატომები
ერთმანეთს უკავშირდებიან.

ქიმიური ელემენტი ერთნაირი
ატომგულის მუხტის მქონე
ატომების ერთობლიობა.

ქიმიური მოვლენა მოვლენა,
რომლის დროს ერთი სახის
მოლეკულებისგან ახალი
მოლეკულები წარმოიქმნება.

ქიმიური რეაქცია პროცესი,
რომლის დროსაც ერთი
ნივთიერება გარდაიქმნება სხვა
ნივთიერებად.

ქიმიური რეაქციის სიჩქარე მორე-
აგირე ნივთიერებათა მოლეკური
კონცენტრაციის ცვლილება
დროში.

ქიმიური რეაქციის ტოლობა ქიმი-
ური რეაქციის პირობითი ჩანა-
წერი ქიმიური ფორმულების,
მათემატიკური ნიშნებისა და
კოეფიციენტების საშუალებით.

ქიმიური სიმბოლო ქიმიური ელემ-

Ximikatlär ximikaliyalar, eyni ilä.

Kimyävi rabitälär älaqälär,
atomlar onların vasitäsilä bir-biri
ilä älaqälänirlär.

Kimyävi element eyni atom nüväsi
yükü olan atomların vähdätü.

Kimyävi hadisä bu zaman bir növ
molekullardan yeni molekullar
yaranır.

Kimyävi reaksiya proses bu zaman
bir maddä başqa maddäyä
çevrilir.

Kimyävi reaksiyanın sürätü
reaksiya göstärän maddälärin
mol konsentراسياسının zamanda
däyışikliyi.

Kimyävi reaksiyanın bärabärliyi
kimyävi reaksiyanın şartı yazısı
kimyävi düsturların, riyazi
işarälärin vә koefisientlärin
vasitäsilä.

Kimyävi simvol kimyävi elementin
qeyd edilməsi onun latın adının

მენტის აღნიშვნა მისი ლათინური სახელწოდების პირველი, ან პირველი და რომელიმე მომდევნო ასოთი.

ქიმიური ფორმულები ინდივიდუალურ ნივთიერებათა შედგენილობის გამოსახვა ქიმიური სიმბოლოებისა და რიცხვების საშუალებით.

ქლორი [ბერძნ. chlōros მწვანე] ქიმიური ელემენტი, მომწვანო-მოყვითალო ფერის მახრჩობელა გაზი; იყენებენ ტექნიკაში, სანიტარიაში და სხვ.

ქლორიდები ქლოროვანი მარილმჟავას მარილები (მაგ., ნატრიუმის ქლორიდი სუფრის მარილი).

ქლორირება ქლორის საშუალებით განმეხდა; ქლორით დამუშავება; დაქლორვა.

ქლორიტები ქლოროვანი მჟავას მარილები.

ქლოროფილი [ბერძ. chlōros მწვანე და phyllon ფოთოლი] საღებავი ნივთიერება (პიგმენტი), რომელიც მწვანე ფერს

birinci və ya birinci və hər hansı bir növbəti hərflə ilə.

Kimyəvi düsturlar fərdi

maddələrin tərkibinin ifadə olunması, kimyəvi simvolların və ədədlərin vasitəsilə.

Xlor (yunanc. Chlōros yaşıl)

kimyəvi element, yaşılımtıl-sarı rəngli boğucu qaz; texnikada, sanitariyada və s. istifadə olunur.

Xloridlər xlorlu turşu duzları

(məs., natriumun xloridi süfrə duzudur)

Xlorlaşdırma xlorun vasitəsilə

təmizlənmə; xlorla işlənilmə

Xloritlər xlorlu turşu duzları

Xlorofil (yunanc. Chlōros yaşıl və

phyllon yarpaq) boya maddəsi (pigment), o, bitkinin yarpaqlarına və başqa hissələrinə yaşıl rəng verir.

აძლევს მცენარის ფოთლებსა და სხვა ნაწილებს.

ქლოროფორმი [ქლორი და ლათ. (acidum) form (icum) ჭიანჭველ-მუავა] ქლორის შემცველი თავისებური სუნის მქონე ამქროლადი სითხე; მედიცინაში იყენებენ დასაძინებელ საშუალებად.

ქრომი [ბერძ. chrōma ფერი] ქიმიური ელემენტი, მყარი მოვერცხლისფრო ლითონი: იყენებენ მყარ შენადნობთა მისაღებად და ლითონის ნაკეთობათა ზედაპირის დასაფარავად.

ქრომიტი ქრომისა და რკინის შემცველი მინერალი; ქრომოვანი რკინაქვა.

ქსენონი [ბერძ. xenos უცხო] ქიმიური ელემენტი, ჰელიუმის ჯგუფის გაზი; იყენებენ ელექტროტექნიკაში.

შედგენილობის მუდმივობის კანონი ყოველ სუფთა ნივთიერებას, მიუხედავად მისი მიღების ხერხებისა, მუდმივი შედგენილობა

Xloroform (xlor və lat. Acidum form (icum)) qarışqa turşusu – xloru əhatə edən özünəməxsus qoxuya malik maye; təbiətdə yuxuverici vasitə kimi istifadə olunur.

Xrom (yunanc. Chrōma rəng) kimyəvi element, möhkəm gümüşü metal; möhkəm ərintilərin alınması üçün və metal məmulatlarının səthinin örtülməsi üçün.

Xromit xrom və dəmiri əhatə edən mineral; xromlu dəmir daşı.

Xsenon (yunanc. Xenos xarici) kimyəvi element, helium qrupunun qazı; elektrotexnikada istifadə olunur.

Tərkibin daimilik qanunu hər bir təmiz maddənin, onun alınma üsullarına baxmayaraq, daimi tərkibi vardır.

აქვს.

შეერთების რეაქცია რეაქციები, რომლის დროსაც ორი ან მეტი ნივთიერების მოლეკულისგან წარმოიქმნება ერთი ახალი ნივთიერების მოლეკულა.

შერეული მარილები მარილები, რომლის შემადგენლობაში ერთი მეტალის ატომი და ორი მჟავას ნაშთია. შერეული მარილები შეიძლება წარმოქმნან ორ- და მეტვალენტთანავე მეტალებმა.

შუქცევადი რეაქციები რეაქციები, რომლებიც მიმდინარეობენ ბოლომდე და რეაქციის შედეგად მიღებულ ნივთიერებებს საწყისი ნივთიერებების წარმოქმნის უნარი არ აქვთ.

ჩანაცვლების რეაქციები რეაქციები, რომლის დროსაც მარტივი ნივთიერებების ატომები იკავებენ შესაბამისი რთული ნივთიერებების შემადგენლობაში მყოფი ატომის ან ატომთა ჯგუფის ადგილს.

ცდა საგნის ან მოვლენის გამოკვ-

Birləşdirmə reaksiyası bu zaman iki və ya artıq maddə molekuldan bir yeni maddənin molekulu alınır.

Qarışıq duzlar onların tərkibinə bir metal atom və iki turşu qalığı daxildir. Qarışıq duzlar iki və artıq valentli metallar yarada bilərlər.

Dəyişməyən reaksiyalar axıra qədər davam edirlər və reaksiya nəticəsində alınan maddələrin ilkin maddələrin yaradılması bacarığı yoxdur.

Əvəzləmə reaksiyaları bu zaman sadə maddələrin atomları müvafiq mürəkkəb maddələrin tərkibində olan atomun və ya atomların qrupunun yerini tuturlar.

Sınaq fənnin və ya hadisənin araşdırılması süni şərtlərdə.

ლევა ხელოვნურ პირობებში.

ცეზიუმი [ლათ. caesius ცისფერი] ქიმიური ელემენტი, მოვერცხ-ლისფრო რბილი ტუტე ლითონი.

ცელესტინი (ლათ. caelestis „ციური, ზეციური“) ნახევრად გამჭვირვალე ცისფერი მინერალი; მისგან დამზადებულ პრეპარატებს იყენებენ შაქრისა და მინის წარმოებაში, პიროტექნიკაში და სხვ.

ცელულოზა (ლათ. cellula „უჯრედი“) 1. ნივთიერება, რომლისგანაც შედგება მცენარის უჯრედების გარსი; იყენებენ ნედლეულად სხვადასხვა სამრეწველო ნაკეთობათა დამზადებისას; უჯრედისი. 2. ნივთიერება, რომელიც მიიღება ზოგი მცენარის ქიმიურად დამუშავებული მერქნისა და ღეროებისაგან; იყენებენ ქაღალდის, ხელოვნური აბრეშუმის, ასაფეთქებელ ნივთიერებათა და სხვ. დასამზადებლად.

ცემენტიტი რკინის ქიმიური ნაერთი

Sezium (lat. Caesius mavi) kimyəvi element, gümüşü yumşaq qələvi metal.

Selestin (lat. Caelestis “səməvi”) yarımşəffaf mavi mineral; ondan hazırlanan preparatdan şəkər və şüşənin istehsalında, pirotexnikada və sairədə istifadə edirlər.

Seluloza (lat. Cellula “hüceyrə”) 1. Bitki hüceyrələrinin qışasından ibarət maddə; müxtəlif sənaye məmulatlarının hazırlaşdırılmasında istifadə edirlər; hüceyrə. 2. Maddə, bəzi bitkinin kimyəvi işlənilib hazırlanmış taxta və gövdələrdən alınır; kağız, süni ipəyin, partladıcı maddələrin və s. Hazırlanması üçün istifadə olunur.

Sementit dəmir kimyəvi birləşməsi karbonla, karbid; bərk kristal

ნახშირბადთან, რკინის კარბი-
ლი; მაგარი და მყიფე კრისტა-
ლური ნივთიერება; ფოლადის
სტრუქტურული შემადგენელი
ნაწილი.

ციანი (ბერძ. kyanos მუქი ლურჯი,
ლაჟვარდოვანი) მწვავე სუნის
მქონე უფერო შხამიანი გაზი,
რომელიც შედგება აზოტისა და
ნახშირბადისაგან; იყენებენ
ზოგი მჟავას მისაღებად.

ციანიდები (ბერძ. kyanos „მუქი
ლურჯი“, „ლაჟვარდოვანი“) -
სინილმჟავას მარილები.

ციანიინები (ბერძ. kyanos „მუქი
ლურჯი“, „ლაჟვარდოვანი“) -
ბუნებრივი საღებავი ნივთიერე-
ბანი, რომლებმაც დამოკი-
დებულაა ყვავილების, პეპლე-
ბის და სხვ. შეფერილობა; იღე-
ბენ სინთეზურადაც; გამოყენება
აქვს ფერად ფოტოგრაფიაში.

ცილები (პროტეინები) ბუნებრივი
ნაერთები, რომლებიც α -ამინო-
მჟავების პოლიკონდენსაციის
შედეგად მიღებული პოლიპეპ-
დიდური ჯაჭვის მქონე ნაერთ-

maddə; poladın struktur tərkib
hissəsi.

Sian (yunanc. Kyanos tünd göy,
lacivərd) kəskin qoxusu olan
rəngsiz zəhərli qaz, azot və
karbondan ibarətdir; bəzi
turşuların alınması üçün istifadə
olunur.

Sianidlər (yunanc. Kyanos tünd
göy, lacivərd) sinil turşusu
duzları

Sianinlər (yunanc. “tünd göy,
lacivərd”) təbii boya maddələri,
onlar güllərin, kəpənəklərin və
sairənin rəngindən asılıdır;
rəngli fotoqrafiyada istifadə
olunur.

Zülallar (proteinlər) təbii maddə,
 α -amin turşularının
polikondensasiyası nəticəsində
alınan polipepdid zənciri olan
birləşmələrdir.

ება.

ცირკონიუმი (ლათ. Zirconium)

ქიმიური ელემენტი, ძნელდნობადი მოვერცხლისფრო თეთრი ლითონი; იყენებენ ატომურ ენერგეტიკაში.

ცირკულაცია (ლათ.) მიმოქცევა, წრიული მოძრაობა.

ცხიმები საკვები ნივთიერებები, რომლებიც გლიცერინისა და უმაღლესი კარბონმჟავების რთული ეთერებია.

წვა ნივთიერების ჟანგბადთან ურთიერთქმედების რეაქცია, რომლის დროსაც გამოიყოფა სითბო და სინათლე.

წონასწორობის მუდმივა K არის მიღებულ და აღებულ ნივთიერებების კონცენტრაციების ნამრავლთა თვარდობა (ნივთიერებათა შესაბამისი კოეფიციენტების გათვალისწინებით).

წყალბადური ბმა ბმა, რომელიც აღიძვრება პოლარულად დაკავშირებულ წყალბადატომსა და მაღალი ელექტროუარყოფითობის მქონე

Sirkonium (lat. Zirconium)

kimyavi element, çətin əriyən gümüşü ağ metal; atom energetikasında istifadə edirlər.

Sirkulyasiya (lat.) dövriyyə, dairəvi hərəkət.

Yağlar qida maddələri, qliserin və ali karbon turşularının mürəkkəb efrirləridir.

Yandırma maddənin oksigeni ilə qarşılıqlı təsir reaksiyası, bu zaman istilik və işıq ayrılır.

Tarazlığın daimiliyi maddələrin konsentrasiyalarının vuruqlarının nisbəti (maddələrin müvafiq koefisientlərin nəzərə alınması ilə)

Hidrogen rabitə polyarlaşma ilə əlaqədar hidrogen atomu və yüksək elektromənfiliyə malik olan elementlərin (ftor, oksigen, azot) atomları arasında yaranır.

ელემენტების (ფთორი, უანგ-ბადი, აზოტი) ატომებს შორის.

წყლის სიხისტე ბუნებრივ წყლებში კალციუმისა და მაგნიუმის ხსნადი მარილების შემცველობით გამოწვეული მოვლენა.

ხსნადობა ხსნარის წარმოქმნის უნარი.

ხსნადობის კოეფიციენტი სიდიდე, რომელიც გვიჩვენებს, მაქსიმუმ, რამდენი გრამი ნივთიერება შეიძლება გაიხსნას მოცემულ ტემპერატურაზე 100 გრამწყალში (ან 1ლ ანუ 1000გ წყალში).

ხსნარი ცვლადი შედგენილობის ერთგვაროვანი (ჰომოგენური) სისტემა, რომელიც ორი და მეტი კომპონენტისგან შედგება.

ხსნარის მოლური კონცენტრაცია სიდიდე, რომელიც გვიჩვენებს, რამდენ მოლ გახსნილ ნივთიერებას შეიცავს 1 ლიტრი ხსნარი.

ჰალკოგენები ელემენტების ბუნებრივი ოჯახი ელემენტთა პერიოდული სისტემის VI ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის

Suyun bərkliyi təbii sularda kalsium və maqniyum məhlul duzlarının səbəb olduğu hal.

Həllolma məhlulun yaranması bacarığı

Həllolma koefisienti kəmiyyət, göstərir ki, maksimum neçə qram maddə verilən temperaturda 100 qram suda həll oluna bilər (və ya 1 l, yəni 1000 qram suda)

Məhlul dəyişkən tərkibli eyni (homogen) sistem, iki və ya artıq komponentdən ibarətdir.

Məhlulun mol konsentrasiyası kəmiyyət, 1 litr məhlulun neçə mol həll olunmuş maddədən ibarət olduğunu göstərir.

Halkogenlər elementlərin təbii ailəsi elementlərin dövrü sisteminin VI qrupunun əsas yarımqrupunun elementləri (O, S, Se, Te, Po)

ელემენტები (O, S, Se, Te, Po).

ჰალოგენები (ლათ. მარილმზადი)

ელემენტების ბუნებრივი ოჯახი ელემენტთა პერიოდული სისტემის VII ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ელემენტები (F, Cl, Br, I, At).

ჰელიუმი (ბერძ. hēlios „მზე“) ემი-

ური ელემენტი, წყალბადის შემდეგ ყველაზე მსუბუქი, უფერო და უსუნო გაზი

ჰერბიციდი (ლათ. „ჰერბა“ მცე-

ნარე, „ციდი“ ვკლავ) სარეველასთან საბრძოლველი.

ჰეტეროგენული (ბერძნ.) შემადგენლობით, წარმოშობით, თვისებებით სხვადასხვაგვარი.

ჰეტეროგენური რეაქციები სხვადასხვა ფაზაში მიმდინარე რეაქციები.

ჰექსა (ბერძნ.) ექვსი.

ჰექსოზები ექვსი ატომი ნახშირბადის შემცველი მონოსაქარიდები.

ჰიბრიდიზაცია ატომური ორბიტალების შერწყმა და ახალი, თანაბარი ორბიტალების წარმოქმნა (ერთი ატომის ორი ან

Halogenlər (lat. duzyaradan)

elementlərin təbii ailəsi, elementlərin dövri sisteminin VII qrupunun əsas yarımqrupunun elementləri (F, Cl, Br, I, At).

Helium (yunanc. Hēlios “günəş”)

kimyəvi element, hidrogendən sonra ən yüngül, rəngsiz və qoxusuz qaz

Herbisid (lat. “Herba” bitki, “sid”

öldürürəm) alaq otu ilə mübarizə edən

Heterogen (yunanc.) tərkibi ilə,

mənşəyi ilə, xassələri ilə müxtəlif.

Heterogen reaksiyalar müxtəlif dövrlərdə baş verən reaksiyalar.

Heksa (yunanc.) altı.

Heksozlar altı atom karbondan ibarət monosaxaridlər.

Hibridizasiya atom orbitallarının

birləşməsi və yeni, eyni orbitalların yaranması (bir atomun iki və ya bir neçə

რამდენიმე ელექტრული ღრუბლის გარდაქმნა -გათანაბრება).

ჰიბრიდული (ლათ.) შერეული, შეჯვარებული.

ჰიგროსკოპული (ბერძნ.) რაც ადვილად შთანთქავს ტენს, სინოტივეს.

ჰიდრატაცია (ბერძნ.) წყლის შეერთება სხვადასხვა ნივთიერებასთან.

ჰიდრატი (ბერძნ.) წყალნაერთი.

ჰიდრირება (ჰიდროგენიზაცია) უჯერ ბმასთან წყალბადის მიერთების რეაქცია.

ჰიდროლიზი (ბერძნ. „ჰიდრო“ წყალი, „ლიზის“ დაშლა) წყლით დაშლა.

ჰიდროლიზი ნივთიერების წყალთან ურთიერთქმედების რეაქცია.

ჰიდროქსილი (OH) (ლათ. „ჰიდროგენიუმ“ წყალბადი, „ოქსოგენიუმ“ უანგბადი) ატომთა დაჯგუფება.

ჰილოსციამინი ალკალოიდი, რომელიც შედის ბელადონის, ლენცოფას და ზოგი სხვა

elektrik buludunun dəyişməsi – bərabərləşməsi)

Hibrid (lat.) qarışıq, çarpazlaşdırılmış

Hiqroskopik (yunanc.) asanlıqla rütubəti sovrur.

Hidratasiya (yunanc.) suyun müxtəlif maddələrlə birləşməsi.

Hidrat (yunanc.) su birləşməsi.

Hidrogenizasiya qeyri-məhdud hidrogenin birləşmə reaksiyası.

Hidroliz (yunanc. “hidro” su, “lizis” parçalanma) su ilə parçalanma.

Hidroliz maddənin su ilə qarşılıqlı reaksiyası.

Hidroksil (OH) (lat. “hidrogenium” hidrogen, “oksogenium” oksigen) atomların qruplaşdırması

Hilosiamin alkaloid, beladon, lonsofa və bəzi başqa bitkilərin tərkibinə daxildir.

მცენარის შედგენილობაში.

ჰისტოქიმია ჰისტოლოგიის ნაწილია, რომელიც შეისწავლის ცხოველთა და მცენარეთა ქსოვილების ქიმიურ თვისებებს.

ჰომოგენური (ბერძნ.) შემადგენლობით, თვისებებით ერთგვარი.

ჰომოგენური რეაქციები ერთ ფაზაში მიმდინარე რეაქციები.

ჰომოგენური სისტემასისტემა, რომელიც არ შეიცავს შედგენილობის ან თვისებების მიხედვით განსხვავებულ და ერთმანეთისაგან გაყოფის ზედაპირებით განცალკევებულ ნაწილებს.

ჰომოლოგი (ბერძნ. „ჰომოლოგოს“ შესაბამისი, მსგავსი) ერთნაირი ქიმიური თვისებების მქონე მონათესავე ორგანული ნივთიერებები.

ჰომოლოგიური რიგი ორგანულ ნივთიერებათა ჯგუფი, რომელიც მსგავსი ბუნების ნაერთებისაგან შედგება და აქვთ ერთი ზოგადი ფორმულა.

ჰომოლოგიური სხვაობა CH_2 ჯგუ-

Histokimya histologiyanın hissəsidir, heyvanların və bitkilərin toxumalarının kimyəvi xassələrini öyrənir.

Homogen (yunanc.) tərkibi ilə, xassələri ilə eyni.

Homogen reaksiyalar bir mərhələdə cərəyan edən reaksiyalar.

Homogen sistem tərkibin və ya xassənin əsasında fərqli və birbirindən ayırma səthləri ilə ayrı-ayrı hissələrdən ibarət deyil.

Homoloq (yunanc. “homoloqos” müvafiq, oxşar) eyni kimyəvi xassələrə malik qohum üzvi birləşmələr.

Homoloji sıra üzvi birləşmələrin qrupu, oxşar təbiətli birləşmələrdən ibarətdir və bir ümumi düsturu vardır.

Homoloji fərq CH_2 qrupu.

ფი. ჰომოლოგების მოლეკულების შედგენილობა ერთმანეთისაგან ერთი ან რამდენიმე CH_2 ჯგუფით განსხვავდება.

d-ელემენტები „ბ“ ქვეჯგუფის ელემენტები, რომელთაც ევსებათ გარეს წინა ენერგეტიკული დონის d-ქვედონე.

p-ელემენტები პერიოდული სისტემის მთავარი „ა“ ქვეჯგუფის ელემენტები, რომელთაც ევსებათ გარე ენერგეტიკული დონის p-ქვედონე.

p-ელექტრონები სამი სივრცითი რვიანის (ჰანტელის) ფორმის ელექტრონულ ღრუბლებს წარმოქმნის და ურთიერთ-პერპენდიკულარულად არიან განლაგებული სივრცეში.

s-ელემენტები ქიმიური ელემენტები, რომელთაც მხოლოდ s-სავალენტო ელექტრონები გააჩნია, ისინი მოთავსებულია პერიოდული სისტემის პირველ და მეორე ჯგუფის „ა“ ქვეჯგუფში.

Homoloqlar molekularının tərkibi bir-birindən bir və ya bir neçə CH_2 qrupu ilə fərqlənir.

D-elementləri “b” yarımqrupunun elementləri, onlar əvvəlki energetik səviyyənin d yarımşəviyyəsinə qədər dolurlar.

p-elementlər dövri sistemin əsas “a” yarımqrupun elementləri, onlar energetik səviyyənin p yarımşəviyyəsinə qədər dolurlar.

p-elektronlar üç müstəvi səkkizliyin (qantel formasının) elektron buludlarını yaradır və müstəvidə qarşılıqlı perpendikulyar şəkildə yerləşmişlər.

s-elementləri yalnız s-valent elektronları olan, dövri sistemin birinci və ikinci qrupunun “a” yarımqrupunda yerləşmiş kimyəvi elementlər.